

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

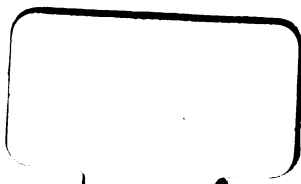
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

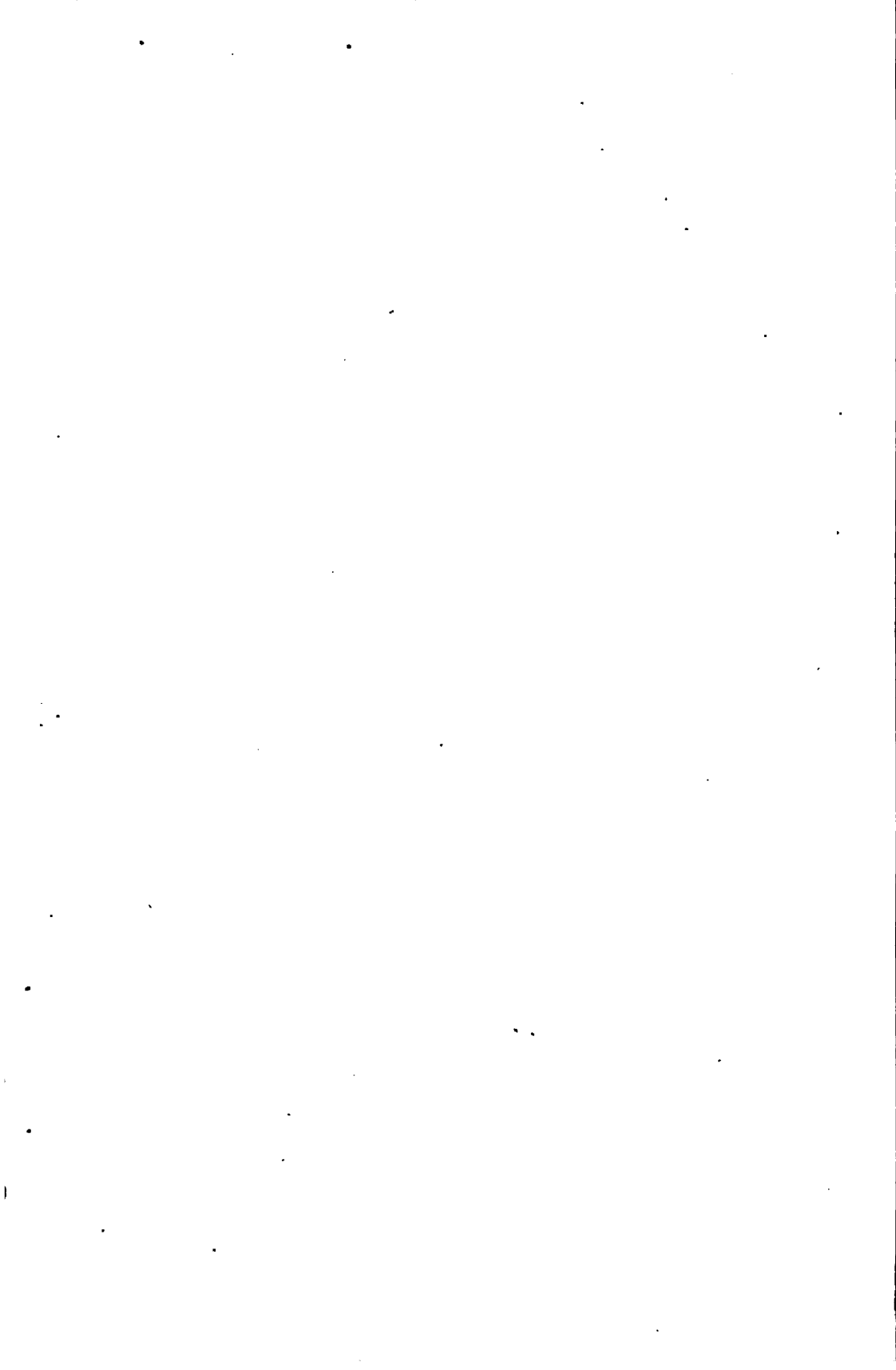

600027358V

1521. 1522.

ΤΑ ΤΗΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΩΝ
ΕΠΤΑΠΥΛΩΝ ΘΗΒΩΝ

ΥΠΟ ΤΩΝ
ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ ΔΙΕΡΕΥΝΩΜΕΝΑ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΠΡΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΙΝ
ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ
ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΓΙΔΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

33 - ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ - 33

1882

ΤΑ ΤΗΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΩΝ
ΕΠΤΑΠΥΛΩΝ ΘΗΒΩΝ

ΥΠΟ ΤΩΝ
ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ ΔΙΕΡΕΥΝΩΜΕΝΑ

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΠΡΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΙΝ
ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΓΙΔΑ

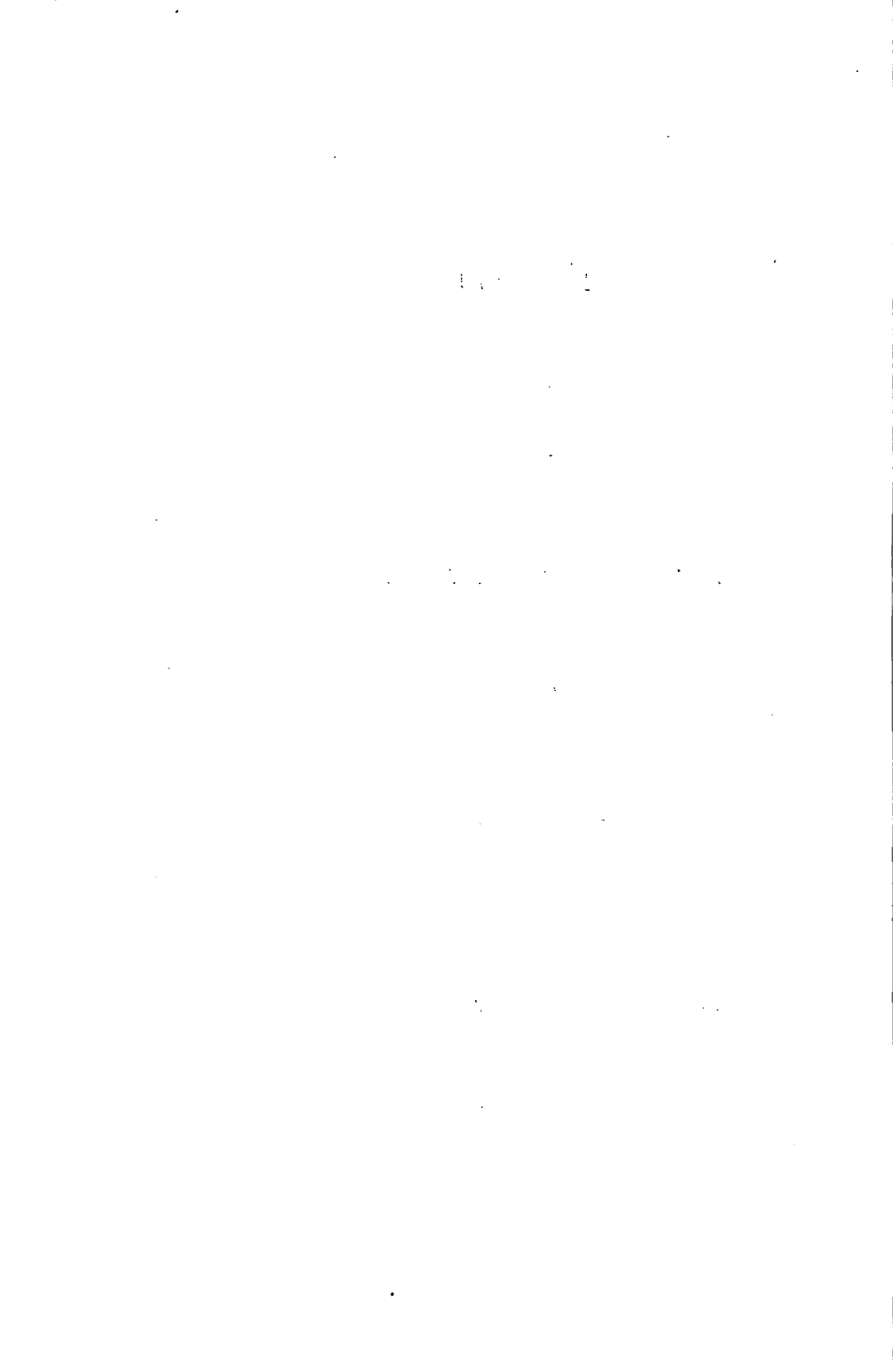
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

88 — ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ — 88

1882

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Τὰ τῆς τοπογραφίας τῶν ἐπταπύλων Θηβῶν, καὶ ἰδιαιτέρον τὰ περὶ τῆς θέσεως τοῦ περιβόλου τοῦ τείχους αὐτῶν, ὥσπερ καὶ τῆς τῶν ἐπτά πυλῶν, διαμένουσι μέχρι τοῦ νῦν, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν διαφωνίαν τῶν πραγματευσαμένων ἄχρι τοῦ δεῦρο τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀμφίβολον ἐς τὰ μάλιστα ζήτημα, εἰ καὶ συντόμως ὑφ' ἱκανῶν, καὶ δὴ τῶν δοκίμων, ἀρχαιολόγων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἐμελετήθησαν καὶ συχνῇ γραφῇ ἐξεδόθησαν. Αἷτιον δὲ δι' ὅπερ οὕτω τις τῶν πραγματευσαμένων ἀρχοῦντως τὴν ὑπόθεσιν διέφώτισέν ἐστι, τοῦτο μὲν ἡ ἐνδεια ἀποχρωσῶν παρὰ τῆς ἀρχαιότητος μαρτυριῶν, τοῦτο δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ χώρου, ἐφ' οὗ ἦν ἡ πάλαι τῶν Θηβαίων πόλις, παντελὴς παντοσδήποτε ἐπισήμου μνημείου ἀφάνισις, ἀφ' οὗ τινος εἶχεν ἄν τις, ὥς ἐκ γνωστοῦ σημείου ὁρμώμενος, ἀνιχνεῦσαι καὶ διορίσασθαι τὰ ἐπέκεινα ὑπολειπόμενα ἄγνωστα. Ἐὰν δέ τις πρὸς τῇ ἐνδείᾳ ἐπιπροσθῇ καὶ τὸ πολλαχῶς ἀντιφατικόν, οἷον δὴ παρὰ ποιηταῖς ἀπαντᾷ, τῶν εἰς τοῦτο τῆδε κατέϊσε διασωθεισῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, ἀληθῶς οὐ μόνον οὐ ῥαδίαν, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτως χαλεπὴν ὁμολογήσει τοῦ θέματος τούτου τὴν ἐξακρίδωσιν, διό καὶ ἄπορον οὐδέν, ὅτι τῶν ἐπιχειρησάντων αὐτῷ νεωτέρων ἀρχαιολόγων οἱ μὲν μᾶλλον οἱ δὲ ἥττον διήμαρτον τοῦ ζητήματος. Συγγνωστὸν ἄρα τὸ ἐλλίπες πραγματείας, μὴ ἐξακριβούσης τελείως τὸ ἐν πλείστοις σκοτεινότατον τῆς τοπογραφίας τῶν Θηβῶν ζή-

τημα, πλὴν ἀλλὰ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων τινές, ἀντὶ τοῦ διαφωτίσαι πῶς, τὰ μὲν φύσει σκοτεινὰ ἐπὶ πολὺ ἔτι, καθ' ἡμᾶς, ἐπεσχότισαν, εἰ δέ που καὶ τινὰ εὐδιάγνωστα ἐναπέμειναν, ἀτυχῶς καὶ ταῦτα οὕτως ἐφύρασαν καὶ συνέχεαν, ὥστε δικαίως ἂν ἔλεγε πᾶς ὁ τὸ πρῶτον λαμβάνων πείραν τῶν παρ' αὐτοῖς σχολιῶν ἀντιφάσεων, ὅτι τὸ ἀναζητεῖν εἰς τὸ ἀκριβὲς πανθ' ὅσα κατὰ τρόπον τοιοῦτον περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν Θηβῶν ἐκφέρονται καὶ μυθεύονται, ἴσα καὶ τὸ «ἀμηχανῶν ἔρᾶν» δύναται. Τοιαύτη δέ τις γνώμη καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς πολμηρότερον ἐξηγουμένοις τὰ πράγματα ἐπεκράτησε, καθάπερ ἀρχούντως δηλοῖ ὁ ἀδεέστερον καὶ αὐτογνωμονέστερον παντὸς ἄλλου διορισάμενος τὰ τῶν ἐπτὰ πυλῶν Brandis, λέγων «Wer die Thebana Paradoxa von R. Unger zu bewältigen versucht und alle verschiedenen Ansichten, die über diesen Gegenstand von Heyne, G. Hermann, Reisig, Dodwell, Schœne, Kruse, O. Müller und andern aufgestellt worden sind, durchmustert hat, wird zuerst kaum zu hoffen wagen, dass eine endgültige Entscheidung dieser Frage möglich sei»¹.

Καὶ τοιαῦτα μὲν περὶ τῆς παρὰ τοῖς διαληφθεῖσιν ἀρχαιολόγοις συγχύσεως ὁ ἀνὴρ ἀποφαίνεται, ἀλλὰ τί οὐκ ἂν εἶχε τις εἰπεῖν καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Brandis, τοῦ κατὰ τὴν ἀστρολογίαν τῶν Χαλδαίων, τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ τὰς τερατολογικὰς μαρτυρίας

¹) Brandis, Die Bedeutung der sieben Thore Thebens, Hermes, zweit Bd. S. 274. Πρὸς καὶ βιογραφίαν Οὐλερίχου ὑπὸ Passow ἐν τῇ Reisen und Forschungen in Griechenland, II von Ulrichs, XII, καὶ Οὐλερίχου αὐτὸν ἐν τῇ Topographie von Theben, s. 1.

τοῦ Αἰγυπτίου Νόννου διαμοχλευομένου καὶ διοριζομένου τὰ τῶν ἐπτά πυλῶν τῶν Θηβῶν; Ἡμεῖς, αἰδούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ ἄλλως δοκίμου ἀνδρός, οὐδὲν αὖστηρὸν περὶ τῆς τόλμης αὐτοῦ λέγομεν, σημειούμεθα δὲ μόνον ὅτι ἀναγκαίως ὤφειλεν ἐναριθμησάι τοῖς ἀνωτέρω καὶ τὸν Forchhammer, τὸν οὐδενὸς ἤττον εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς τοπογραφίας τῶν Θηβῶν συντελέσαντα.

Ὅπου μυθολογία καὶ ποίησις ἄπτονται τοπογραφίας τινὸς ὥσπερ δὴ τῆς τῶν Θηβῶν, ἐκεῖ κίνδυνος τῆς εἰς πολλὰ ἄτοπα ὀλισθήσεως· ἐκεῖ ἀρχαιολόγος, μικρὸν εὐπαράγωγος καὶ τῶν ποιητικῶν μᾶλλον ἢ τῶν παρὰ πεζοῖς θετικωτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων μαρτυριῶν ἀντεχόμενος, ῥαδίως παραπίπτει ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ φαντασιῶδες, ἢ, ὀρθότερον εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ ἐλλόγου εἰς τὸ παράλογον. Τοιοῦτό τι δὲ παθόντες τινὲς ἐν τῇ προκειμένῃ τοπογραφίᾳ, αὐτοὶ τε ἐν οὐκ ὀλίγοι ἐσφάλησαν, καὶ ἄλλοις, ὡς μὴ ὠφελε, τῆς σφαλερᾶς ὁδοῦ ἡγεμόνες ἐγένοντο¹.

Τοιαύτην τινὰ οὖσαν ἐν περιλήψει τὴν περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν ἐπταπύλων Θηβῶν ὑπόθεσιν, οὐχὶ ἄνευ ὅκνου πολλοῦ ἀνελάβομεν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν εἰς μελέτημα διδασκτόρων ἐξετάσεων, τῇ εἰσηγήσει τοῦ σοφοῦ ἡμῶν καθηγητοῦ Α. Michaelis, οὗ τῇ ἐκάστοτε εὐμενεῖ βοηθείᾳ πλεῖστα ὀφείλομεν, ἐφ' ᾧ καὶ πολλὰς αὐτῷ ὁμολογοῦμεν τὰς χάριτας. Ἐὰν δὲ μή τι ἄλλο,

¹) Ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τῶν Θηβῶν ἠκολούθησαν τῷ Forchhammer οἱ ἄλλως δοκίμοι Will. Smith (Dictionary of Greek and Roman Geography, II, p. 1150 ff. καὶ Kiepert, Atlas von Hellas. 1872 Taf. V.

τῆς προθέσεως αὐτοῦ ἄξιον, ἐν τῇ ἀνὰ χεῖρας βρα-
χείᾳ διατριβῇ κατορθώσωμεν, ἴσως οὐ πάντῃ ἀδιάφο-
ρον ἔσται τὸ καὶ ψιλῶς ἐν αὐτῇ ὑποδεῖξαι, τίνες τῶν
πραγματευσαμένων τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος τοπογρα-
φίαν μᾶλλον καὶ τίνες ἥττον ἡστόχησαν ἐν ταῖς ἐξε-
νεχθείσαις ὑπ' αὐτῶν ὑποθέσεσιν, ὅπερ κατὰ τὸ ἐνὸν
ἐν τοῖς ἐξῆς πειρασόμεθα¹.

Ἐγγραφὸν ἐν Στρασβούργῳ τῇ κα'. Μαρτίου αἰωθ'.

---

¹) Τοῖς τυγχόν ἐπιχρυνούσι τὴν ἡμετέραν λέξιν γνωρίζομεν ὅτι χρώ-
μεθα κατὰ δοθεῖσαν ἐξουσίαν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ.

Α΄.

Ἐκ τῶν γνωρισμάτων, ὅσα παρέχουσιν ἡμῖν περὶ Βοιωτίων Θηβῶν αἱ διασωθεῖσαι ἀρχαῖαι μαρτυρίαι, πείθεται πᾶς ὁ εἰς τὰς νῦν Θήβας χάριν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν προσερχόμενος, ὅτι ἡ Πάλαι πόλις ὑπῆρξεν ὅπου καὶ ἡ νῦν ὁμώνυμος μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κήπων καὶ λοφίσκων, συμπεριλαμβανόμενου καὶ μέρους τινὸς τῆς παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ἐκατέρωθεν παραρρεόντων ποταμῶν Δίρκης¹ καὶ Ἰσμηνοῦ² πλησιόχωρου. Ἡ νῦν πόλις κεῖται ἐπὶ λόφου, οὐ πολὺ μὲν ὑψηλοῦ, εὐρυχώρου ὁμῶς ἱκανῶς, καὶ σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ συνεχείας ὅλης ἐτέρων λόφων, ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ὄρους Τευμησσοῦ³ καὶ καθηκόντων πρὸς δυσμὰς μέχρι περιίπου τῆς ὑπὸ τὸν Ἑλικῶνα θέσεως, ἐν ᾗ τὸ Πάλαι ἔκειντο αἱ Θεσπιαί⁴. Ἡ συνέχεια αὕτη τῶν ἀπὸ Τευμησσοῦ μέχρι τῶν Θεσπιῶν καθηκόντων λόφων διαιρεῖ τὴν χώραν εἰς δύο τμήματα, ἔχοντα διάφορον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἐκάτερον, διότι τὸ μὲν πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον τεῖνον

¹) Ὁ ποταμὸς Δίρκη λέγεται τὰ νῦν ἡ Πλακιώτισσα.

²) Ἰσμηνός, τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου.

³) Τευμησσὸς ὠνομάζετο τὸ πρῶτον μεμονωμένη τις κορυφὴ πηλανῶς τὸ νῦν Μεσσαβοῦνι, διότι ὁ ἐπικὸς Ἀντίμαχος παρὰ Στράβωνι (Θ. 409) λέγει. «Τευμησσὸς ἐστὶ τις ἡνεμόεις ὀλίγος λόφος.» Τὸ ὄνομα ἐπεξετάθη ὀψιζίτερον ἐφ' ἅπαν τὸ παρακείμενον ὄρος, ὅπερ Σωρὸς τὰ νῦν ὀνομάζεται.

⁴) Ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ νῦν Ἐρημοκάστρου.

ὑπέρκειται ἐπεικῶς ὑψηλότερον, τὸ δὲ ἀντίθετον, ἡ κοίλῃ Βοιωτία, ὑπόκειται τάνάπαλιν χθαμαλώτερον. Ἐμπροσθεν τῆς πόλεως ἐφαπλοῦται πρὸς Βορρᾶν τὸ Θηβαϊκὸν ἢ Ἀόνιον πεδῖον, τὰ νῦν ὁ κάμπος τῆς Θήβας ἢ Φήβας.¹ Πρὸς μεσημβρίαν ἡ πλησιόχωρός ἐστι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀνώμαλος, λοφίσκους τινὰς καὶ ἱκανῶς βαθεῖαν χειμάρρου χαράδραν περιλαμβάνουσα, τὸ δὲ ἔδαφος πολλῶ ὑψηλότερον ἢ τὸ Θηβαϊκὸν πεδῖον, ὡς πρὸ μικροῦ εἴρηται, ἔχουσα.

Τὴν φύσει καλὴν² καὶ περίοπτον ταύτην τῶν Θηβῶν θέσιν ἐξωραΐζουσιν ἐτι μᾶλλον καὶ ἀποφαίνουσι τόπον εὐδαίμονα καὶ παράδεισον, ὡς εἰπεῖν, τὰ τε δικάιως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ὑμνηθέντα βεῖθρα τῶν παραρρεόντων ποταμῶν Ἰσμηνοῦ καὶ Δίρκης, καὶ τὰ λοιπὰ ἀφθονα ὕδατα, ἅπερ, ἐκ πολλῶν καλλίερων περὶ τὴν πόλιν πηγῶν καὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου αὐτῆς ὑδραγωγείου ἐκβάλλοντα, πλουσίως τὸν ὅλον τόπον ἀρδεύουσιν.³

Ἡ ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων ψυχρινὴ τοῦ ἀέρος εὐκρασία καὶ ἡ χλωρὰ καθόλου τῆς χώρας πρόσοψις καθίστησι καὶ νῦν ὥςπερ τὸ πάλαι τὰς Θήβας τερπνὴν ἐν ὧρα θέρους διατριβήν, διὸ προσηκόντως καὶ ὁ Ψευ-

¹) Στράβων Θ. 442. « Ἀόνιον πεδῖον, ὃ διατείνει εἰς τὴν Κάβμειαν ἀπὸ τοῦ Ὑπάτου ὄρους. »

²) « Κεῖται δὲ ἐν μεσογείᾳ πάλυ καλὴ πόλις, μεγάλαι Θῆβαι. » Dicaearch. Descript. Graec. p. 188. καὶ ἐν Vit. Graec. v, 93, p. 207, « ἡ πόλις ἐν μέσῃ τῆς τῶν Βοιωτῶν χώρας. » Περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς θέσεως ἐν γένει τῆς Βοιωτίας, ἴδε Στράβ. Θ. 400.

³) Περὶ ἐκάστης τῶν πηγῶν τούτων, ὥςπερ καὶ περὶ τοῦ ὕδραγωγείου ἔσται λόγος ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα.

δοδικοαἰάρχος εἶρηκεν, «ἐνθερίσαι μὲν ἡ πόλις οἷα βελ-
τίστη, τὸ γὰρ ὕδωρ πολὺ ἔχει καὶ ψυχρὸν, καὶ κή-
πους ἔτι καὶ χλωρὰν ἔχουσα τὴν πρόσοψιν, ἐχόπω-
ρος τε καὶ τοῖς θερινοῖς ἐνίοις ἀφθονός»· σὺν δὲ τού-
τοις καὶ τάδε, «κάθυγρος πᾶσα (ἡ πόλις), χλωρά τε καὶ
γεώλοφος, κηπεύματα ἔχουσα πλείστα τῶν ἐν Ἑλ-
λάδι πόλεων. Καὶ γὰρ ποταμοὶ ῥέουσι δι' αὐτῆς δύο,
τὸ ὑποκαίμενον πεδίαν πᾶν ἀρδεύοντες»¹. Καλὴν οὕτω
καὶ κάθυγρον χώραν, οὐκ ὠκνήσεν ἀποκαλέσαι «νῆ-
σους μακάρων» ἡ τῶν ἀρχαίων ποιητικὴ ἄδεια². Πο-
λύηρατον δέ, διὰ τὸ κάλλος πάντως, ὀνομάζει καὶ
Ὅμηρος τὴν «ἐπτὰπυλον Θήβην»³.

¹) Dicæarch. VII. Græc. p. 189. Ἀντὶ Δικοαἰάρχος εἶπομεν
ἐνωτέρω Ψευδοδικοαἰάρχος, διότι γνωστὸν ἦδη ἔτι τὰ ἀποδιδό-
μενα τῇ Δικοαίρχῃ «Ἑλλάδος Ἀναγραφὴ» καὶ «Βίος Ἑλλάδος» εἰς
ψευδεπίγραφα ἔργα, ἀποδιδόμενα ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ἡρακλείτης
καὶ Διονυσίῳ τοῦ Καλλιφώντος. Ἴδε Müller Geogr. min. I, prol.
p. LII, καὶ Lehrs, Rhein. mus. II, p. 354. Χάριν ὁμῶς τῆς συ-
νηθείας δίδομεν τὰς παραπομπὰς εἰς αὐτὸν τὸν Δικοαίρχον, καὶ λα-
τινιστί, ὡς φέρονται τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ταῖς ὑπαρχούσαις ἐκδόσεσι.

²) Τάτο. Λύκοφρ. Ἀλεξ. 1204. Ἐνθα φέρονται τὰ σχόλια «τὰς
Θήβας λέγει νήσους μακάρων». «Τὰς Θήβας λέγει κολακικῶς». Ἐν-
ταῦθα φέρεται ὡσαύτως καὶ τόδε, «ἐν Θήβαις ταῖς Βοιωτικαῖς τό-
πος καλεῖται μακάρων νῆσοι». Τούτῳ ἀκολουθήσας ὁ Forchhammer
περιορίζει τμημά τι ἐπὶ τοῦ Θηβαϊκοῦ πεδίου ὡς τὸ ἰδίῳ δῆθεν ὑπὸ
τῶν ἀρχαίων νῆσοι μακάρων καλούμενον. Καθ' ἡμᾶς τὸ ποιητι-
κὸν τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἑλλοῦ τόπου ἀναφερόμενον ὀνόμα κακῶς ὑπὸ τοῦ
Forchham. οἱ μερικέυεται. Ἐνταῦθα ἴσως ἀναφέρονται καὶ αἱ παρ'
Ἀπολλοδ. (3, 10, 1, 2) «νῆσοι τῶν μακάρων, ἐν αἷς ὤκισε τὸν Ἀδ-
κὸν ὁ πατὴρ Ποσειδῶν».

³) Ὅδυσ. Α. 275. Σημειώτεον ἐνταῦθα ἔτι, ὥσπερ τερπνὰ ἦσαν τὸ
πάλα αἱ Θῆβαι ἐν ὥρᾳ θερούς, τόσῳ κατὰ τὸν χειμῶνα παρείχον
δι' ἑλλειψιν ὀχετῶν ἢ ἀμαρῶν πηλοῦ καὶ ἄλλου ρύπου ἀπρέπειαν.

Μετά της θέσεως διέσωσεν ἡ νῦν πόλις καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς, ὄνομα, Θήβα ἢ Φήβα ὑπὸ τοῦ πολλοῦ λαοῦ καλουμένη¹. Κατὰ τὰς ἀρχαίας μαρτυρίας τὸ ὄνομα ἔσχον αἱ Θῆβαι παρὰ τῶν προσοικισάντων τῇ Καδμείᾳ τὴν κάτω πόλιν ἀδελφῶν Ἀμφίονος καὶ Ζήθου, οὗ ἡ γυνὴ ὠνομάζετο Θήβη, ἐξ ἧς κατὰ Παιυσανίαν ἐδόθη καὶ τῇ πόλει τὸ ὄνομα². Κατὰ μαρτυρίας μεταγενεστέρων τὸ ὄνομα ἐτυμολογεῖται ἄλλῃ ὑπ' ἄλλων³. Καὶ Ὡγύγιοι ἔτι, ὡς λέγει ὁ Παιυσανίας, ὠνομάσθησαν αἱ Θῆβαι ὑπὸ πολλῶν τῆς ἀρχαιότητος ποιητῶν, ἐξ Ὡγύγου βασιλεύσαντος ἐν τῇ χώρᾳ τὸ ἀρχαιότατον⁴. Κατὰ τὸν Ῥωμαῖον Οὐάρρωνα, οἱ σύγχρονοι αὐτῷ ὥσπερ καὶ οἱ πρότερον Σαβῖνοι ἐχρῶντο τῇ λέξει *teba* ἀντὶ τοῦ συνήθους *collis* (λόφος), διὸ πολλοὶ τῶν νεωτέρων εἰκάζουσι, καὶ τοῦτο οὐ πολὺ ἀπειχότως, ὅτι καὶ τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα Θήβη ἢ *TEBE* τὸ αὐτὸ ἴσως ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις ἐσήμαινε, καὶ ὅτι ἄρα Θῆβαι οὐδὲν πλέον ἢ ἔλαττον ἐσήμαινόν ἢ, λ ό-

---

Κατὰ τὸν Ψευδοδικκίανρον «πηλὸν ἔχει πολύν». Κατὰ τὸν Ἀθήναιον (10, σ. 417) «κοπρῶν» ἔχει ἐπὶ ταῖς πύλαις ἕκαστος.»

¹) Ὁ ἐνικός τύπος Θήβη, ἢ Θήβα ὠριστί, ἦν βεβαίως ὁ ἀρχαιότατος.

²) Παιύς. 9, 5. Ἀπολλοδ. 3, 5, 6.

³) Κατ' ἄλλους ὁ Κάδμος ἔδωκε τὸ ὄνομα τῶν Αἰγυπτίων Θηβῶν, τῆς πατρίδος αὐτοῦ δηθεν, διότι, ὡς λέγεται, αἱ Αἰγύπτιοι Θῆβαι ὑπετάγησάν ποτε τοῖς φοίνικι. Κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμ. Θήβα ἐλέγετο συριστί ἢ βοῦς, «ἔθεν ἐκλήθησαν αἱ Θῆβαι, ὑπὸ τοῦ Κάδμου κτισθεῖσαι, ὅτε ζητῶν τὴν ἀδελφὴν χρησμόν ἔλαβε κατοικῆσαι δπου ἡ βοῦς ἐαυτὴν καταθήσει». Ταῦτα καὶ τὰ λοιπὰ ἔσα ὑπὸ τινων μεταγενεστέρων σχολιαστῶν λέγονται εἰσὶν οὐδὲν ἄλλο ἢ μῦθοι.

⁴) Παιύς. 9, 5. Στραβ. Θ. 407.

φοι, λόφων πόλεις, ὅπερ, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἀρμόζει τῇ θέσει τῶν Θηβῶν προσφυέστατα¹.

Οἱ μνημονευθέντες ποταμοὶ. Ἰσμηνὸς καὶ Δίρκη λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς πρὸς νότον πλησιοχώρου τῆς πόλεως, καὶ χωροῦσι παράλληλοι σχεδὸν πρὸς βορρᾶν μέχρις ἱκανῆς ἐπὶ τοῦ Θηβαϊκοῦ πεδίου ἐκτάσεως, ὁπόθεν τὰ συναντώμενα αὐτῶν ὕδατα, εἰ μὴ δι' ὅλου τοῦ ἔτους, τοῦλάχιστον ὅταν ἐκ πολυομβρίας πληθύνωνται, μέχρι τῆς λίμνης Ἑλικῆς² συνεχθᾷλλουσι. Τῆς Δίρκης τὰ ὕδατα λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν ἐξ οὗκ ὀλίγων πηγῶν παρὰ τὸ νῦν κωμίδιον Τάχyu, ὧν αἱ κυριώτεραι ὀνομάζονται, τὸ Κεφαλάρι, τὸ Πηγαδάκι ἢ ἡ Σκωληκόβρυσις(ς), καὶ ἡ Βρύσις τοῦ Καδῆ ἢ τοῦ Γυφτοδήμου.³ Καθ' ἡμᾶς αἱ πηγαὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καλούμεναι Πότνιαι⁴. Ἐκ τῆς ἐκεῖ που πλησίον κειμένης τὸ πάλαι πολίχνης Ποτνιῶν, ὠνομάσθησαν πιθανώτατα καὶ αἱ πηγαὶ Πότνιαι. Λέγων ὁ Στράβων «ἔστι δὲ καὶ ἡ Δίρκη κρήνη καὶ Πότνιαι» δίδωσι φανερῶς νοῆσαι ὅτι συναριθμεῖ πηγὰς πρὸς πηγὰς καὶ οὐχὶ κρήνην Δίρκην πρὸς πολίχνην Ποτνιάς, ὡς ἐσφαλμένως οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ἐκλαμβάνουσιν. Ἀγνοοῦμέν ἐῖ τὸ ὄνομα τῆς πολίχνης εἶχεν ἐπὶ Στράβωνος τὸν τό-

¹) Πρβ. καὶ Ulrichs Reis. u. Forsch. in Griechenl. II, Topograph. v. Theb. 4. Bursian Geogr. v. Griechent I, S. 223.

²) Ἡ Ἑλικὴ λέγεται τὰ νῦν λίμνη τῆς Θήβας.

³) Μία τῶν παραδοξολογιῶν τοῦ Forchhammer ἐστὶ καὶ αὕτη, ὅτι ἡ βρύσις τοῦ Καδῆ παρήχθη ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ τοῦ καδός καδύ(ον). Topograph. Theb. Hept. 7.

⁴) Στραβ. Θ. 409.

νον ἐν τῇ προπαρρηγοῦσῃ ἵνα καὶ ἡμεῖς στέρξωμεν, ὅτι ὁ γεωγράφος, ἔστω καὶ πάντῃ ἀκαίρως, συνηρίθμησε τῇ κρήνῃ Δίρκῃ τὴν πολίχνην Ποτνιας ἢ Ποτνιας κατὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διδόμενον δῆθεν τονισμόν.

Ἡ πολίχνη Ποτνιαί,¹ προάστειον οὔσαι τῆς πόλεως ἀπέχεν αὐτῆς κατὰ Πausανίαν δέκα σταδίου. Αὗται ἔκειντο, ὡς ὀρθῶς ὅτε Οὐλερίχος καὶ ὁ Βουρσιανὸς ἀποφαίνονται, ἐκεῖ περίπου ἔνθα τὸ νῦν κωμίδιον Τάχου.² Ὁ δὲ Forchhammer λίαν ἐσφαλμένως μετέστησεν ἐντεῦθεν τὴν ἀρχαίαν πολίχνην καὶ οὕτως ἐνέπεσεν εἰς ἕτερον πολλῶ μείζον πλημμέλημα. Κατ' αὐτὸν τὰ ὄρια τῆς μεσημβρινῆς τοῦ περιβόλου πλευρᾶς ἐξικνοῦντο μέχρι τοῦ Τάχου, ὅπερ πλημμελέστατον, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς δηλωθήσεται. Λεῖψανά τινα ἀρχαίας οἰκοδομικῆς, οἷα οἱ τετράγωνοι λίθοι, ἐξ ὧν εἰσιν ἐκτισμέναι ἦτε τοῦ Κεφαλαρίου δεξαμενῆ καὶ ἐτέρᾳ ἐν τῷ κωμιδίῳ Τάχου, δηλοῦσιν ἀρχαίως τὴν γειτνίαςιν τῶν ἀρχαίων Ποτνιαῶν, ὧν ἐρείπια μόνον καὶ ἐπὶ Πausανίου ἐσώζοντο. Ἐν αὐταῖς, κατερηριμμέναις οὔσαις, εὔρεν ὁ περιηγητὴς «ἄλσος Δήμητρος καὶ Κόρης», ὅπερ ἦν ἴσως τὸ αὐτὸ τῷ παρὰ Seneca Cadmi nemus λεγόμενον.³ Τὸ πιθανῶς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἄλσος σημειοῖ μὲν ὁ Forchhammer περὶ τὸ Τάχου, γράφων ἐν τῷ Θηβαϊκῷ αὐτοῦ πινακί Cadmi nemus, μετακινεῖ ὁμως, ὡς εἴρηται, τὰς Ποτνιας πολλῶ τοῦ Τάχου ἀπώτερον. Τὰ ἀξία μνείας ὅσα εἶδεν ὁ Πausanias ἐν Ποτνιαῖς καὶ

¹) Συνήθως τὸ ὄνομα τῆς πολίχνης ὀξυτονεῖται, τὸ δὲ τῶν πηγῶν, ὡς δηλοῖ ἡ παρὰ Στράβωνι γραφή, προπαροξύνεται.

²) Καθ' ἡμᾶς ὀλίγον τι βορειότερον τοῦ κωμιδίου.

³) Senec. Theb. 125.

τῇ ὁδῷ τῇ ἐκείθεν πρὸς τὴν πόλιν, ιδέτω ὁ βουλόμενος ἐν Βοιωτικῶν καφαλαίῳ 8, 1—2¹.

Μετά τας περὶ τὸ Τάχυν τοῦ ποταμοῦ Δίρκης πηγὰς ὑπάρχει καὶ ἑτέρα πολλῶν δαψιλεστέρα, ὑπὸ τοὺς πρὸς δυσμὰς πρόποδας τοῦ ἐφ' οὗ ἡ νῦν πόλις λόφου, τὰ Παραπόρτι, ἐγγύτατα τῆς δεξιᾶς τοῦ ποταμοῦ ἔχθης καὶ ὑπὸ κρημνὸν ἐπισικῶς ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον ἐκδλύζον. Ἡ ἀφθονος αὕτη πηγὴ σημαντικῶς ἐπαυξάνει ἐντεῦθεν τὰ τοῦ ποταμοῦ ὕδατα. Ἀνωθεν αὐτῆς ἐν τῷ κρημνῷ ὑπάρχει σπηλαδίον, ὅπερ ὁ Οὐλερίχος ἐλλαμβάνει ὡς τὴν φωλεὸν τοῦ τῆς Ἀρείας κρήνης φύλακος δράκοντος.²

Ὁ κρηνοφύλαξ δράκων ἐκλήθη κατὰ ποιητικὴν ἄδειαν καὶ Δίρκης ναμάτων ἐπίσκοπος.³ Ἐντεῦθεν εἶχεν ἂν τις εἰπεῖν ὅτι μία τῶν πολλῶν τοῦ ποταμοῦ Δίρκης πηγῶν ἐμυθολογεῖται ὡς ἡ κρήνη τοῦ Ἀρεως. Αἱ ποιεῖται δὲ ὁμοῦς αὗται μαρτυρίαι, ἥμιστοι, ὥσπερ προστριζόμενοι εἴπομεν, συμβάλλονται εἰς τοπογραφικὴν ἐξακρίβωσιν. Ἀποδεξάμενος δὲ ὁ Οὐλερίχος μετὰ πολλῶν ἄλλων τὸ Παραπόρτι ὡς τὴν Ἀρείαν ἢ Ἀρητιάδα κρήνην ἐσφάλη, ὁ ἄλλως πολλῆς πίστεως ἄξιος ἀνὴρ, καὶ τὰ πολλὰ εὐστοχος ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς αὐτοῦ ὑποθέσεσιν. Ὅτι τὸ Παραπόρτι ἐστὶν ἡ κρήνη Δίρκης, ἀρκοῦντως, καθ' ἡμᾶς, πείθει ἡ διαληφθεῖσα τοῦ Στράβωνος ῥῆσις, «ἐστὶ δὲ καὶ ἡ Δίρκη κρήνη κατ' Ἠόνναις.»

¹) Πρβ. καὶ Ἀπολλοδ. 3, 6, 4.

²) Ulf. Beis. u. Forsch. II, Top. v. Theb. 4, 14.

³) Σχολ. Εὐριπ. Φοιν. 931 καὶ 666. Ίκτ. 663. Τεσσ. Λυκοφρ. 1206.

Περὶ τῆς κρήνης Δίρκης οὐδεμίαν ἡμῖν ἀτυχῶς ὁ Πausανίας μαρτυρίαν κατέλιπεν. Ὅτι ὅμως ἐτέρᾳ πηγῇ καὶ οὐχὶ τῷ Παραπόρτι ἐδείχθη αὐτῷ ὡς ἡ κρήνη τοῦ Ἄρεως, αὐτόδηλον ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῶνδε, «ἀνωτέρω δὲ τοῦ Ἰσμηνίου (λόφου ἢ ἱεροῦ) τὴν κρήνην ἴδοις ἂν ἦν τινα Ἄρεώς φασιν ἱεράν εἶναι.»¹ Ἐκ τῶν λόγων τούτων αἴρεται πᾶσα ἐννοια ὅτι ὁ περιηγητὴς ἀπέβλεψεν εἰς τὸ Παραπόρτι τὸ παντελῶς ἀφανὲς ἀπὸ τοῦ Ἰσμηνίου λόφου, οὗ ἡ θέσις ἀναμφρίστως ἐκεῖ ὅπου τὰ νῦν ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Λουκά καὶ τὸ νεκροτοφεῖον τῆς πόλεως. Ἀνωτέρου τοῦ Ἰσμηνίου λόφου οὐδεμία ἄλλη πηγὴ δύναται νοηθῆναι ἢ μία ἐκ τῶνδε τῶν δύο, εἴτε τὸ ἐν τῇ θέσει Ταμπάκιδες Κεφαλάρι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, εἴτε ἡ ὀλίγον νοτιανατολικώτερον τοῦ εἰρημένου λόφου μικρὰ βρύσις, ἡ ὑπεράνω τῆς δεξαμενῆς (στέρνας) τοῦ Ζάχου, κατὰ τὴν θέσιν πέντε καβάρια, ἐκβλύζουσα. Ἡ δευτέρα αὕτη βρύσις ὀνομάζεται τὰ νῦν κυριολεκτικῶς ἡ Πηγὴ, ἢ τὸ Λαγοῦμι, καὶ εὑρεται ἀνωθεν τῶν ἐν δεξιᾷ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Θήβας ἀμαξιτῆς παρακειμένων τῇ πόλει κήπων, ἐν ἀποστάσει ἑκατοστύων τινῶν μέτρων νοτιανατολικῶς ἀπὸ τοῦ κατερημιμένου ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου.² Ἀπορον δὲ ἡμῖν φαίνεται ὅτι τῆς Πηγῆς ἢ Λαγοῦμι οὐδεμίαν μνείαν οὔτε ὁ Οὐλερίχος οὔτε ἄλλος τις ἐποιήσατο. Ὁ Βουρσιανὸς σημειοῖ ἀπλῶς ἐν τῇ Θηβαϊκῇ αὐτοῦ πίνακι τὴν ἐνταῦ-

¹) Πaus. 9, 10, 5.

²) Ὁ ναὸς οὗτος εὑρίσκεται ἐν ὀλίγῃ ἀποστάσει νοτιανατολικῶς τῶν τοῦ Ἰδραγωγείου κμαρῶν, ὧν ἔπτεται τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον τῆς πόλεως.

θα πηγὴν χωρὶς οὐδὲ τοῦ ἐλαχίστου λόγου περὶ αὐ-
τῆς. Ἡ ἐννοία τῶν λόγων τοῦ Παισανίου «ἀνωτέρω
τοῦ Ἰσμηνίου ἰδοὺς ἂν τὴν κρήνην κτλ.» οὐ διέλαθε
βεβαίως καὶ τὸν Οὐλερίχον, ἀλλ' ἡ μετὰ λόγου ἀπι-
στία αὐτοῦ, ὅτι τὸ Κεφαλάρι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (ἡ
Μελία κρήνη) οὐδαμῶς ἠδύνατο ἐκληφθῆναι ἀντὶ
τῆς κρήνης τοῦ Ἄρεως, οὐκ ὤφειλε πάντως μετα-
τρέψαι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς μόνον τὸ Παρα-
πόρτι, τῆς Πηγῆς πλεῖον πάσης ἄλλης ἀνωτέρω τοῦ
Ἰσμηνίου λόφου καθορωμένης. Καὶ διορθῶν δὲ τὸ «ἀ-
νωτέρω» εἰς «ἀπωτέρω», ἥκιστα τὴν γνώμην αὐτοῦ
ἐπιρρύνουσιν. Ἐὰν δὲ ἐκτὸς ἄλλων ποιητικῶν μαρτυ-
ριῶν, εἰς τὴν κρήνην τοῦ Ἄρεως ἀναφερομένων, παρε-
πλάνησε τὸν Οὐλερίχον καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ Παράπορτι
σπηλαδίον, ὡς ὃν ὁ φωλεὸς δῆθεν τοῦ κρηναφύλακος
δράκοντος,¹ διὰ τί οὐκ ἐξέλαβεν ἀντὶ τῆς Ἀρείας κρή-
νης καὶ τὴν βρύσιν τοῦ Καδῆ, τὴν ἀπὸ σπηλαδίου,
κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ, ἐκπηγάζουσιν²; Κατὰ
τὴν μυθολογίαν ἀκολουθήσας ὁ Κάδμος τῇ ἡγεμόνι
τῆς πορείας βοτὴ ἀφίκετο καὶ ἔστη ἅπου αὕτη καμουσα
ῶκλασεν³. Ἐντεῦθεν ἐπεμψε τοὺς ληψομένους τὸ ἄ-
γνόν πρὸς τὴν θυσίαν τῆς βοῆς ὕδωρ, ἐκ τῆς ἐγγύς πρὸ
εὐρισκομένης μυθολογικῆς κρήνης τοῦ Ἄρεως. Ἀλλ' ὁ

¹) Κατ' Ὀβιδίον ὁ κρηναφύλαξ δράκων ἐνεφώλευεν ἐν σπηλαίῳ
ὑπερκείμενῳ τῆς ἱερᾶς κρήνης τοῦ Ἄρεως. Metam. III. 29. Εὐριπ.
Φοιν. 931 «θαλάμαις, οὐ δράκων». 1010 «σηλὸς μελαμδαθὺς δρά-
κοντος.» Σχολ. Φοιν. 931 «φωλεός». Φίλοστρ. Εἰκον. II, 4 «ἡ χεὶρ
τοῦ δράκοντος.»

²) Reis. u. Forsch. II, 13.

³) Παισ. 9, 12. Ἀπολλοδ. 3, 4, 1.

φύλαξ δράκων τούς τε πρώτους πεμφθέντας καὶ τοὺς κατόπιν ἀπέχτεινε, μέχρις οὗ ἀγανακτήσας ὁ Κᾶδμος ἐφόνευσε τὸ τέρας καὶ ἔσπειρε καθ' ὑποθήκην τῆς Ἀθηναῖς τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, ἐξ ὧν σπαρέντων οἱ Σπαρτοὶ ἐξέθορον ἐνοπλοι. Ὁ τόπος οὗτος ἐνθα ἤτε βοῦς ὠχλάσε καὶ οἱ Σπαρτοὶ ἐξέφυσαν, ἐδείχθη τῷ Παιυσανίᾳ ἐν ᾧ ἔτι εὐρίσκετο περὶ τὸ Ἡράκλειον ἱερόν, οὗ ἡ θέσις πρὸς δυσμὰς, ἡ ὀρθότερον νοτιοδυτικῶς, ἀπὸ τοῦ Ἰσμηνίου λόφου, καθ' ἃ σαφῶς δηλοῖ ὁ περιηγητὴς λέγων ὅτι, ἐρχόμενος ἀπὸ Ποτνιῶν εἰς τὴν πόλιν, κατὰ πορείαν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, εὔρε, στὰς πρὸ τοῦ περιδόλου τοῦ τείχους, ἐν δεξιᾷ μὲ τὸν Ἰσμήνιον λόφον, ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὸ Ἡράκλειον.¹ Ὁ μυθολογικὸς τῶν Σπαρτῶν ἀγρὸς, ὡς σαφῶς λέγει ὁ Παιυσανίας, ἀπέειχεν ὀλίγον τοῦ πλυανδρίου, ὅπερ ἦν πρὸ τῶν Ἡλεκτρῶν πυλῶν, ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦτ' ἑστὶ τῆς Πηγῆς, καθ' ἃ μέλλομεν ἰδεῖν ἐν τοῖς μετέπειτα.² Ἡ θέσις τοῦ Ἡρακλείου ἐκ τε των λόγων τοῦ Παιυσανίου καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ ῥαδίως γνωρίζεται. Ἦν δὲ αὕτη πιθανώτατα κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀνῶθεν τῶν καμαρῶν τοῦ ὑδραγωγείου λοφίσκου, ἐπ' αὐτῆς πιθανῶς τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, καὶ οὐχὶ ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὡς βούλεται ὁ Οὐλερίχης.³ Ῥαδίως νοεῖται ὅτι ὁ δειχθεὶς τῷ Παιυσανίᾳ, εὐρίσκομένῳ περὶ τὸ Ἡράκλειον, ἀγρὸς τῶν Σπαρτῶν, ὁ ἐγγὺς τοῦ πολυανδρίου, ἔκειτο πλησίον πρὸς τὸ μνημονευθέντος λοφίσκου, παρ' ὃν ἦν τὸ Ἡράκλειον, οὐχὶ δὲ παρὰ τὰς

¹) Πaus. 9, 11, 4.

²) Πaus. αὐτόθι, 10, 1.

³) Ulr. Reis. u. Forssch. II, 12.

ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Δίρκης, ὡς ἀποφαίνεται ὁ Οὐλε-
ρίχος, κατὰ γράμμα τὰ ὑπὸ παλαιῶν τινων ποιητῶν
λεγόμενα ἐξηγούμενος, ὅτι δῆθεν ἡ βοῦς παρὰ τὴν
Δίρκην ἀφικομένη ὠκλασε.¹ Παραλιπόντες ἤδη, δι' ὅσα
ἐφθήμεν εἰπόντες, τὸ Παραπόρτι, ὡς οὐκ ὄν κρήνην τοῦ
Ἄρεως, καὶ μαθόντες ὅτι ἐγγύς που τοῦ Ἡρακλείου ἦν
ὁ τόπος· ἐνθα ἦτε βοῦς κατεκλίθη καὶ οἱ Σπαρτοὶ ἐξέ-
φυσαν, ἐρωτῶμεν νῦν, εἰς τίνα ἄρά γε, ὡς τὴν ἐγ-
χυτάτην πηγὴν ἐπεμψεν ἐντεῦθεν ὁ Κάδμος τοὺς ὑ-
δροφόρους αὐτοῦ πρὸς λῆψιν τοῦ ἀναγκαίου εἰς τὴν
θυσίαν τῆς βοῆς ὕδατος; Ἀπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ Θη-
βαϊκοῦ πίνακος ἀρκεῖ καταπεῖσαι τὸν ἀναγνώστην,
ὅτι οἱ τοῦ Κάδμου ὑδροφόροι οὐχὶ πρὸς τὸ παραπολὺ
ἀπέχον Κεφαλάρει τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἢ πρὸς ἄλλην
τῶν περὶ τὰς Θήβας πηγῶν, κατὰ πολὺ ὡσαύτως ἀπε-
χουσῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐγγύς Πηγὴν ἢ Λαγοῦμι
μετέβησαν, ἵνα τὸ τῆς θυσίας ὕδωρ κομίσωσι. Διὰ
ταῦτα ἄρα πάντα, οὐδεμία ἄλλη τῶν περὶ τὰς Θήβας
τηγῶν ἐπισπᾶται τὴν ψῆφον τοῦ ἀναγνώστου δικαιο-
τερον τῆς Πηγῆς ὡς τῆς κρήνης τοῦ Ἄρεως, καὶ
ταύτην ἡμεῖς ὡς αὐτὴν ταύτην· τὴν Ἀρείαν κρήνην,
τὴν τοσοῦτον ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ἀμφι-
σβητηθεῖσαν, μετὰ πολλῆς τῆς πεποιθήσεως ἐκλαμ-
βάνομεν.

Ἐπανερχόμενοι αὖθις εἰς τὸν ποταμὸν Δίρκην ἐπι-

---

¹) Εὐριπ. Φοιν. 638. Schol. ad Lucan. iv, 555, ἐνθα οὐχὶ βε-
βαίως ὡς ἀναμφήριστος ἀλήθεια λέγεται «Cadmus venit ad Dirces
fontem, juxta Thebas, et suum illuc misisset etc.» Λέγοντες οἱ
ποιηταὶ «περὶ τὴν Δίρκην», βεβαίως οὐκ ἐνόουν κατὰ γράμμα τὴν
ὄχθην τῆς Δίρκης, ἥπερ ἄλλως οὐκ ἀπέχει πολὺ τοῦ Ἡρακλείου.

προστίθεμεν ὅτι, πρὶν ἢ προβῇ ἐπὶ τὸ θηβαϊκὸν πεδίον, δέχεται τελευταίον παρὰ τὴν κώμην Ἡυρί, τὰ ὕδατα καὶ ἑτέρας μικρὰς πηγῆς καλουμένης Χλεβίνου. Μία τῶν ἀπὸ Τάχου μέχρι τοῦ δεσφο πηγῶν τοῦ ποταμοῦ ἐκλήθη τὸ πρῶτον, κατὰ τὴν μυθολογίαν, Δίρκη, ἀπὸ δὲ ταύτης καὶ τὸ τοῦ ὄλου ποταμοῦ ὄνομα. Οἱ γὰρ Ἀντιόπης δῆλον ὅτι υἱοὶ Ἀμφίων καὶ Ζήθος, δίκην λαμβάνοντες τῶν κακώσεων, ἃς ἡ μήτηρ αὐτῶν ὑπὸ τῆς Δίρκης, τῆς τοῦ Αἰχου γυναικὸς, ἐπασχεν, ἐφόνευσαν αὐτὴν καὶ ἔρριψαν εἰς κρήνην, Δίρκην ὄνομα. σθεῖσαν ἀπὸ τοῦ τῆς εἰς αὐτὴν καταρριφθείσης οὐνοματος.¹ Καθ' ἑτέραν μυθολογικὴν παράδοσιν ἡ πηγὴ ἀνέβλυσεν ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς καὶ ἐκλήθη τάφος Δίρκης. Πρὸλλων δὲ οὐσῶν τῶν τοῦ ποταμοῦ πηγῶν, ὁ μυθολογικὸς ἐκεῖνος τάφος Δίρκης διετέλεσε μέγας καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα ἄγνωστος καὶ παροιματικῶς αἰνίγμα ἀνεξήγητον, ὡς δηλοῖ ὁ Πλούταρχος λέγων «οἷός ἐστι τὸν Δίρκης ἀναζητεῖν τάφον, ἄγνωστον ὄντα τοῖς Θηβαίοις».² Ἀλλ' εἰ καὶ τοιαύτη περὶ τοῦ τάφου τοῦτου ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἄγνοια, πιθανώτατον φαίνεται ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐκάλουν Δίρκην ἢ τάφον Δίρκης τὴν κυριωτάτην τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ, τὸ Παραπόρτι τοῦτ' ἐστὶ, ὑπὲρ οὗ ὡς τῆς κρήνης Δίρκης συνηγοροῦσιν λίαν οἱ προμνημονευθέν-

¹) Ἀπολλοδ. 3, 85. Παυσ. 9, 25, 3. Preller Griech. Mythol. II, 30—34. Τὴν ποινὴν, ἣν ἐπέβαλον τῇ Δίρκῃ Ἀμφίων καὶ Ζήθος, γνῶστόν ὁπόσον ζωηρῶς παρίστησιν τὸ ἐν Νεαπόλει κολοσσαεῖον ἐκ μαρμάρου σύμπλεγμα τοῦ Φαρνισίου Ταύρου.

²) Πλούτ. περὶ τοῦ Σωκρ. δαιμον. κεφ. 5. Proest. III, 14, 39. «Dirce ducitur in multis mortem habitura locis» — Senec. Theb. 125.

τες λόγῳ τοῦ Στράβωνος.¹ Εἰ δὲ πρὸς πολλὰ ἄλλα τῆς θηβαϊκῆς τοπογραφίας διαφωνοῦμεν τῷ Forchhammer, ἐνταῦθα ταύλαχιστον ὁμογνωμονοῦμεν αὐτῷ, ὅτι τὸ Παραπόρτι καὶ οὐδεμία ἄλλη τῶν περὶ τὰς θήβας πηγῶν ἐστὶν ἡ κρήνη Δίρκη. Αἱ ποιητικαὶ δὲ μάρτυριαι, ἃς ὁ Οὐλερίχος ἐπάγεται δι' ἰσχυρίζαμενος ὅτι οἱ ὑπὲρ τὸ Παραπόρτι ἐστῶτες κρημνοὶ εἰσιν «οἱ δραχόντιοι,» ἐφ' οὓς ἔπεσε διαχρησάμενος ταῦν ὑπὲρ τῆς πόλεως ὁ τοῦ Κρέοντος Μενοικεύς, εἰς οὐδὲν ἰσχύουσι, ποιητικῆς μόνον ἀδείας οὕσαι γεννήματα. Τοσαῦτα περὶ τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Δίρκης, ὧς τὰ ὕδατα τοσοῦτον ἐξύμνησεν ἢ τῶν παλαιῶν παίων.²

Ἡρὶν ἡ μεταβῶμεν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Δίρκης εἰς τὸν Ἰσμηνὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὴν προμνησκουθεῖσαν ἤδη ἐν τῇ πρὸς νάταν πλησιοχώρῳ σῆς πόλεως τοῦ χειμάρρου χαράδραν. Τὸν χειμάρρον αὐτὸν ἐκλαμβάνει ὁ μὲν Leake ὡς τὸν ποταμὸν Κνωπὸν, ὁ δὲ Forchhammer, ὡς τὴν παρὰ Καλλιμάχῳ Σφοφίαν, ἀλλ' οὐδετέρᾳ τῶν ὑποθέσεων τούτων ὀρθή.

¹) Ἡ τοῦ Δι. (ποικ. Ἱστορ. 12, 57, σ. 187). μαρτυρία «ἡ παρὰ τὸν Ἰσμηνὸν... βέουσα Δίρκη», ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Εὐριπ. Φοίν. 102, ἀναξία καθ' ἡμᾶς πάσης πίστεως.

²) Σοφ. Ἄντιγ. 405. «ἄκτις ἀλλίου... ἐφάνθη Διρκίων ὑπὲρ φρέων» μολοῖται. 234, «ἴδ' Αἰρκᾶται κρήναι θήβας». Εὐρυπ. Φοίν. 520. «Εὐπάρθενε Δίρκη», 539, «μέλαιρε Δίρκη». Ἰφ. ἐν Ταυρ. 390, «ρεύματα σεμνὰ Δίρκης». Ἀισχ. ἐπτά ἐπὶ Θήβ. 256, «Δίρκης πηγᾶς», 295. «Ἰδὼν Αἰρκᾶτον εὐτραφέστατον πωμάτων». Ἡρακλ. μιν. 784 «Δίρκη ἀκαλλιρέεθρος», 573. «Δίρκης νάμα λευχόν». Horat. carm. iv, 2, 25. Δι. ποικ. ἱστ. 12, 57. Unger Theb. Parad. II, p. 187—226.

Κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Καλλιμάχου, παρ' οὗ καὶ μόνου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνομεν, ἡ Στροφία συναρθμεῖται τῇ Δίρκῃ ὡς τις κρήνη.¹ Ἐφ' ὅσον δέ τις ἀποδέχεται ὅτι ὁ σχολιαστὴς οὐκ ἐσφάλη κρήνην εἰπὼν τὴν Στροφίαν, φανερόν ὅτι οὐδαμῶς ἡ τοῦ Forchhammer γνώμη δύναται εἶναι ἀποδεκτή. Ταῦτό ῥητέον καὶ περὶ τῆς τοῦ Leake γνώμης, διότι, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν ἐν τοῖς μετέπειτα, ἄλλο τι ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ λέγεται. Ἡ τοῦ Οὐλερέχου γνώμη, ὅτι Στροφία ἦν τὸ ἐν τῇ κώμῃ Πυρὶ Χλεβίνο φαίνεται ἀσπαστή.

Θετικὸν ὄνομα τοῦ προρρηθέντος χειμάρρου οὐδὲν ἡμῖν ἐκ παλαιᾶς μαρτυρίας γνωρίζεται, ὅτι ὁμῶς αὐτὸν ἐνόησεν ὁ Ἀρριανὸς εἰπὼν «κοίλην ὁδόν» ἐστὶ, καθ' ἡμᾶς, πλεον ἢ βέβαιον.² Ἄν ἡ ὅλη τοῦ χειμάρρου ἑκτασις, ἡ διήκουσα δι' ἀπάσης τῆς πάλαι πόλεως, ἐλέγετο κοίλη ὁδός, τοῦτο ἄγνωστον μὲν, οὐ πολλῆς δὲ σπουδῆς ἄξιον, ἐπεὶ τὸ τοῦτο κυρίως τὸ παρέχον πολὺ τὸ διάφορον, τὸ εἰδέναι ἀσφαλῶς, εἰ τὸ ἀπομένον ἔξω τῆς μεσημβρινῆς τοῦ τείχους πλευρᾶς μέρος τοῦ χειμάρρου ἐστὶν ἐκεῖνα ὅπερ ὁ Ἀρριανὸς ὠνομάζει κοίλην ὁδόν, ἥς ἡ γυνῶσις πλεῖστον ὅσον εἰς τὸν ἐνταῦθα διορισμὸν τοῦ περιβόλου συμβάλλεται.

Ὡς περ ἡ Δίρκη καὶ ὁ Ἰσμηνός, οὕτω καὶ ὁ χεῖμαρρος χωρεῖ, παράλληλος σχεδὸν πρὸς ἀμφοτέρους, ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν καὶ ἐγγύτατα τῶν πρὸς ἀνατολὰς προπόδων τοῦ ἐφ' οὗ ἡ νῦν πόλις λόφου, ἔχων ἐν δε-

¹) Callim. Hymn. in Del. 76 «Δίρκη τε Στροφία τε μελαμψήφιδος ἔχουσι Ἰσμηνοῦ χέρα πατρός.» Ἐνταῦθα ὁ σχολιαστὴς. «Δίρκη τε Στροφία τε, κρῆναι ἐν Θήβαις ταῖς Βοιωταίαις.»

²) Ἀρριαν. Ἀναβ. I, 9.

Ξεῖα συνέχειαν λοφίσκων τινῶν, καὶ τούτων ὀπισθεν τὰν Ἰσμηνόν, πρὸς ὃν φέρε νῦν ἔλθωμεν.

Ὁ ποταμὸς Ἰσμηνός¹ ἔσχε κατὰ Πausανίαν τὸ ὄνομα ἐξ Ἰσμηνοῦ, υἱοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς νύμφης Μελίας, Λάδων τὸ ἀρχαῖον καλούμενος, ἥ καὶ Πούς ἐτι Κάδμου, κατὰ τὸ πλημμελειῶν γέμον καὶ ψευδ-
πίγραχον τοῦ Πλουτάρχου «Περὶ ποταμῶν» σύγγραμ-
μα.² Αἱ τοῦ Ἰσμηνοῦ πηγαὶ εἰσιν οὐχὶ πολλαὶ ὥσπερ αἱ τῆς Δίρκης, τὰ ὕδατα ὅμως αὐτοῦ εἰσι τῶν ἐκείνης ἐπεικῶς ἀφθονώτερα, ἐκεῖ μάλιστα ἐνθα πηγάζουσι, τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῷ κατὰ τὴν θέσιν Ταμπάκηδες Κεφα-
λαρίῳ τοῦ ἀγ. Ἰωάννου.³ Ὅτι ἡ πηγὴ αὕτη ἦν ἡ Με-
λίᾳ κρήνη, ἀρκούντως δηλοῖ τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ ἐξ οὗ ἐκλήθη ὁ ποταμὸς Ἰσμηνοῦ, κατὰ τὴν ἀνωτέρω μαρτυρίαν τοῦ Πausανίου.⁴ Ἴσως ὠνομάσθη ποτὲ καὶ κρήνη Ἰσμήνη.⁵ Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν νῦν Θη-
βαίων τὸ Κεφαλάρι τοῦτο ἔχει τὴν παταγωγὴν αὐτοῦ πολλῶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐκβάλλει, ἀπώτερον, διότι, κατ' αὐτούς, ἐκκαθάρσεως γενομένης, εὐρέθη ὕδραγωγεῖον ὑπέργειον ἐκ τῶν ἄνωθεν πρὸς αὐτὸ τὸ Κεφαλάρι κατα-

¹) Μόνος ὁ Πausανίας χρῆται τῷ τύπῳ Ἰσμήνιος.

²) Πaus. 9, 10, 2, 8. Πλουτ. Περὶ ποταμ. 2.

³) Ὁ Forchhammer (Top. Theb. Hcpt. 7) λέγει, «Ismeni fons unus est, omnium fere uberrimu:». Λέγων ἐνταῦθα μίαν τὴν πηγὴν τοῦ Ἰσμηνοῦ φαίνεται ἀποδεχόμενος μετὰ τοῦ Gell, τὴν βρύ-
σιν τῶν ἀγ. Θεοδώρων ὡς οὐκ ἔχουσιν ἴδιον ὕδωρ, ἀλλὰ δεχομένην αὐτό, ὥσπερ καὶ οἱ ὑδρόμυλοι, ἐκ τοῦ Ἰσμηνοῦ, ὅπερ λίαν ἐσφαλ-
μίνον, καθάπερ καὶ ὁ Οὐλερίχος ὀρθῶς ἀποφαίνεται.

⁴) Πρὸς καὶ Πινδ. πυθ. 11, 8. καὶ σχολ. αὐτόθι. Spanheim ad Callim. Hymn. in Del. 80. Unger. Theb. Parad. lib. II, §p. 227.

⁵) Ἴδε Unger. Theb. Parad. lib. II, p. 243.

Τὴν φορὰν τοῦ ἀνωτέρω ὑδραγωγείου δεικνύουσι μέχρι τινος ἐπὶ τῆς πρὸς νότον πλησιοχώρου τῆς πόλεως βαθεῖαι τινες ἐν τῇ γῇ ὁπαί, μπατζάδαις ὑπὸ τῶν νῦν Θηβαίων καλούμεναι, καὶ λελαξευμένη τις, ἐν τῇ γῇ ὡσαύτως, μεταξύ Τάχου καὶ Λουτοφίου, δεξαμενὴ, ἣν, ὥς ἐμάθομεν, τελευταῖον ἐξέσκαψαν.

Κατὰ τὸν Ψευδοδικαίαρχον, πανάρχαιον ὑδραγωγεῖον, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ Κάδμου κατεσκευασμένον, ὥς ἔλεγεν ἐπιχωρία παράδοσις, εἰσέφερεν ὁπογεῖως ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν. Ἡ μαρτυρία αὐτοῦ ἔχει ὧδε, «Φέρεται δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Καδμεΐας ὕδωρ ἀφανὲς διὰ σωλήνων ἀγόμενον, ὑπὸ Κάδμου τὸ παλαιόν, ὥς λέγουσι, κατεσκευασμένον.» Ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι εἰς οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὸ προκείμενον ὑδραγωγεῖον ἀναφέρονται δύνανται εἶναι πρόδηλον. Ἡ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ῥήσει πρόθεσις ἀπὸ παρεπλάνησε, φαίνεται, τὸν Forchhammer, καὶ ἔθηκε τὴν Καδμεΐαν ὅπισθεν τοῦ ὑδραγωγείου, ὥς τὸν τόπον δῆθεν, ἐξ οὗ τὸ τοῦ ὑδραγωγείου ὕδωρ κατὰγεται. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ πλάνη οὐχὶ μικρά, ἐπειδὴ τὸ ὑδραγωγεῖον φέρεται κατ' εὐθυνοῖν ἀπὸ τοῦ Τάχου πρὸς τὴν πόλιν, οὐχὶ δὲ ἐκ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ τίθησιν ὁ Forchhammer τὴν Καδμεΐαν ἀκρόπολιν. Ἡ αὕτῃ πρόθεσις ἐσχανθάλισε καὶ τὸν Οὐλερίχον, ὅθεν καὶ διώρθωσεν αὐτὴν εἰς ἐπί. Καθ' ἡμᾶς τὸ χωρίον ἔχει πάνυ ὀρθῶς καὶ οὐδεμιᾶς δεῖται διορθώσεως. Ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἐστὶν εὐληπτος τῷ ἐνθυμουμένῳ ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος,

---

τοῖς παλαιοῖς ἐμυθεύοντο. Τὰ ὑπὸ τῶν Διλαίων, ὥς λέγει ὁ Πausanias (10, 8, 10), ριπτόμενα εἰς τὰς τοῦ Κηφισοῦ πηγὰς ἐπιχώρια πύμματα ἀνεφείνοντο αὐθις ἐν τῇ τῶν Δελφῶν Κασταλίᾳ.

οὐχὶ περὶ τοῦ ὕδατος τῆς Καδμείας, τῆς τμημά τι μόνον τῆς ὅλης πόλεως ἀποτελεύσεως ποτέ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὕδατος τῆς μεγάλης, τῆς κάτω δηλαδὴ πόλεως, ἐν ᾗ εὐρισκόμενος τις καὶ λόγον βουλόμενος ποιήσασθαι περὶ τοῦ ὕδατος αὐτῆς, βεβαίως οὐκ ἄλλως εἵχεν εἰπεῖν ἢ «φέρεται δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Καδμείας ὕδωρ ἀφανὲς διὰ σωλήνων (ἐπὶ τὴν κάτω δηλονότι πόλιν) ἀγόμενον,» καθάπερ αὐτὴ ἡ ῥῆσις σαφῶς τεκμήρασθαι δίδωσιν. Ἡ μαρτυρία αὕτη καὶ ἡ μέχρι τοῦ νῦν τοῦ ὑδραγωγείου διάσωσις καθιστᾷσιν εἰπέρ τι καὶ ἄλλο καταφανὴ τὴν τῆς Καδμείας θέσιν. Ἐρχόμενον τὸ ὕδωρ ἐπὶ τὸν λόφον, ἐφ' οὗ ἡ νῦν πόλις, ποιεῖ πρᾶδλον ὅτι ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου ἔκειτο ἡ Καδμεία ἀκρόπολις. Ὁ Forchhammer ὁμοῦς ὑπέπασεν εἰς τὴν ἀτοπωτάτην τῶν ὑποθέσεων, θείς τὴν Καδμείαν ἀκρόπολιν εἰς ἕτερον λόφον, πολὺ τοῦ ὑδραγωγείου ὀπισθεν εὐρισκόμενον, τὸν ὑπὲρ τὴν Πηγὴν ἢ Λαγοῦμι ὑψούμενον, ἣ δὲ ὑπόθεσις αὕτη ἐνθυμίζει ἡμῖν τὴν παροιμίαν «ἡ ἄμαξα τὸν ἵππον». Κατάδηλον ὅτι αὐδεμία ἐγίνετο ἂν ποτε χρεῖα ὑδραγωγείου ἐπὶ τὸν ἐφ' οὗ ἡ νῦν πόλις λόφον. εἰ μὴ καὶ ᾤκουν ἢ ἐμελλον οἰκῆσιν ἐπ' αὐτοῦ ἄνθρωποι. Ἡ ἐξ ἀρχαιωτάτων δὲ χρόνων τοῦ ὑδραγωγείου κατασκευῇ, ὡς ἀνεδίδαζεν αὐτὴν εἰς τὸν ἰδρυτὴν Κάδμον ἢ ἐπιχωρία παράδοσις, δίδωσι φανερώς νοῆσαι, ὅτι καὶ ὁ τὸ ὕδωρ δεχόμενος λόφος ᾤκισθη ὡσαύτως ἀρχαιότατα. Στέργων τις ἐπὶ στιγμὴν τὴν γνώμην τοῦ Forchhammer ὡς ὀρθήν, ὅτι τοῦτ' ἐστὶν ἡ Καδμεία ἀκρόπολις εὐρίσκετο ὀπισθεν τοῦ ὑδραγωγείου, οὐδὲν ἄλλο ἔχει ὑποθέσθαι ἢ μίαν ἐκ τῶν ἐξῆς τριῶν ὑποθέσεων, ἢ

»μείαν ἐξέβαινον εἰς τὴν ἄλλην πόλιν, οἱ δὲ κατὰ τὰ
 »τείχη, ἐχόμενα ἤδη πρὸς τῶν συνεισπεσόντων τοῖς
 »φεύγουσιν, ὑπερβάντες ἐς τὴν ἀγορὰν δρόμῳ ἐφέ-
 »ροντο.»² Πρὶν ἢ ἄλλο τι εἴπωμεν σημειοῦμεθα ἐν-
 ταῦθα ὅτι τὸ ὑπερβάντες συντάσσεται τῷ τείχει
 καὶ οὐχὶ τῷ ἐς τὴν ἀγορὰν, ὥς ὁ Forchhammer
 ἐσφαλμένως ἡρμήνευσε. Καὶ ὁ ἄκροισι χεῖλεσι τὸ δὴ
 γόμενον ἐλληνικοῦ λόγου γευσάμενος κατανοεῖ ὅτι
 πᾶν ἄλλο λέγουσιν οἱ ἀνωτέρω τοῦ Ἀρριανοῦ λόγοι,
 ἢ ὅτι ἡ ἀγορὰ τῆς πόλεως ἦν ἐπὶ τῆς Καδμείας καθ'
 ὃν χρόνον ἔσχε χώραν ἢ ὑπ' Ἀλεξάνδρου τῶν Θηδῶν
 ἄλωσης. Ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Καδμείᾳ ἀγορᾶς ἐδείχθησαν
 τῷ Πausanίᾳ, τὰ τῆς ἀρχαίας Κάδμου οἰκίας ἐρείπια.
 Τί ἄρα γε ἄλλο δηλοῖ ἢ ἐν τῇ ἀγορᾷ ταύτῃ παρουσία
 τῶν βασιλείων τοῦ Κάδμου, ἢ ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λό-
 φου ἦν ἡ τε ἀγορὰ καὶ ἡ ἀκρόπολις; Πλείῳ τινὰ εἰπεῖν
 ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀτόπου δόξης τοῦ Forchhammer,
 ἐπὶ ἐτέρου μὲν λόφου τιθέντος τὴν τῆς Καδμείας ἀ-
 κρόπολιν, ἐπὶ ἐτέρου δὲ τὴν ἀγορὰν αὐτῆς, περιττὸν
 πάντῃ ἡγούμεθα. Ὡς περ δὲ προοιμιαζόμενοι εἴπομεν
 τὴν ὀρθὴν γνώμην τῶν τιθέντων τὴν Καδμείαν ἐπὶ τοῦ
 ἐφ' οὗ ἡ νῦν πόλις λόφου καὶ ὁ Kiepert ἐσφαλμένως
 οὐκ ἀποδέχεται, ἀδασανίστως τῷ Forchhammer ἐπό-
 μενος.

Περὶ τοῦ ὑδραγωγείου οὐδένα λόγον ὁ Πausanίας ἀ-
 τυχῶς ἐποίησατο. Ἄν δὲ ἐπὶ καμαρῶν, ὥς περ τὰ νῦν,
 ἢ ἐπ' ἄλλης τινος κατασκευῆς, ἢ καὶ ὑπογείως, ἐν τῷ
 μικρῷ κοιλώματι ἐφ' οὗ ἴστανται αἱ νῦν καμάραι, κατὰ
 τοὺς τῆς ὑδραυλικῆς νόμους εἰσεδέχοντο καὶ οἱ παλαιοὶ
 τὸ ὕδωρ τῆς ἑαυτῶν πόλεως, τοῦτο καὶ πᾶν ἄλλο πα-

ρομοίας φύσεως ζήτημα ἀφίμεν τῇ διαγνώσει τῶν ἀρεσκομένων τῷ λύειν τοιαῦτα μυστήρια.

Τοσαῦτα ἐγνώμεν ἀναγκαῖον διαλαβεῖν μέχρι τοῦδε περὶ τῆς γενικῆς ἀπόψεως τοῦ ἐφ' οὗ ἦν ἡ πάλαι τῶν Θηβαίων μεγάλη πόλις χώρου, καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ εὐδιακρίτων γνωρισμάτων, οἷον πηγῶν τε καὶ λόφων καὶ εἴ τιнос ἄλλου, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀναλλοιώτῳ φύσει τῆς χώρας, ἥπερ πάντως οὐδεμίαν οὐσιώδη μεταβολὴν ὑπέστη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρις ἡμῶν, τὰ τὰ μάλιστα ἀσφαλὲς ἔγκειται χειραγώγημα, δι' οὗ μετὰ πολλῆς ἀγεταί τις βεβαιότητος εἰς τὴν δυνατὴν ἀνίχνευσιν τῶν ὄσων ἡ πανωλεθρία τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν ἐξηφάνισεν.

ἡ ἀρχαία τῶν Θηβαίων πόλις εἶχε κατὰ τινὰ μὲν
μαρτυρίαν σχῆμα στρόγγυλον καὶ ἑβδομήκοντα στα-
δίων περίμετρον, καθ' ἑτέραν δὲ, τριῶν μόνον καὶ τεσ-
σάρακοντά.¹ Ἐνθυμούμενός τις τὸ ἐπεικῶς μέγα τῶν
κατοίκων πλήθος ἐν τῇ τῆς πόλεως ἀκμῇ, οὐχὶ ὑπερ-
βολικῇ εὐρίσκει τὴν τῶν ἑβδομήκοντα σταδίων περι-
μετρον. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου γε-
νομένην τῶν Θηβῶν ἄλωσιν, οἱ μὲν ἀποθανόντες τῶν
κατοίκων τοὺς ἑξακισχιλίους, κατὰ μαρτυρίας σαφεῖς,
ὑπερέβησαν, οἱ δὲ ἑξανδραποδισθέντες, ἐλευθέρων ἀφε-
θέντων τῶν ἱερέων, τῶν φίλα τοῖς Μακεδόσι φρονούν-
των πολιτῶν, τῶν συγγενείαν τινα ἔχοντων πρὸς Πίν-
δαρον, καὶ τῶν ὑπεναντιωθέντων εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀ-
λεξάνδρου ἀπόστασιν, εἰς τρις μυρίους περίπου συνε-
ποσώθησαν.² Ἐκτός δὲ πάντων τούτων καὶ ἕτερος τῶν
Θηβαίων πολὺς ἀριθμὸς συναριθμητέος ἐνταῦθα, ἐπειδὴ
πολλοὶ αὐτῶν μαχηταί, ἵππεῖς τε καὶ πεζοί, ἐσώθη-
σαν, ὥς λέγει ὁ Ἀρριανός, φυγόντες ὅτε εἰσέπεσεν
εἰς τὴν πόλιν ἡ πολλαπλασία καὶ ἀπροσμάχητος τοῦ

---

¹) Dierbach. vit. Græc. p. 188.—Τὸ σχῆμα τῆς ἀρχαίας πό-
λεως ἦν ὡσεὶς μᾶλλον, πρὸς βορρᾶν καὶ νότον ἐπὶ πλεον προεκ-
τεινόμενον.

²) Πλουτ. Ἀλεξ. κεφ. 11, 3.

Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στρατιά.¹ Οὕτω νοεῖ τις κατὰ προσέγγισιν τὸ ὅλον τῶν κατοίκων πλῆθος, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὴν τῆς ὅλης πόλεως ἔκτασιν.² Ἡ ὅλη πόλις ἀπετελείτο οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἐντετειχισμένου μέρους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἔξω παρακειμένων προαστείων ἢ ἐν γένει πλησίον οἰκήσεων, ἰδρυθεισῶν βεβαίως μετὰ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν κατοίκων, οὓς πάντας οὐκέτι ἠδύνατό χωρεῖν ὁ περίβολος.

Τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐντετειχισμένου μέρους τῆς πόλεως γνωρίζουσιν ἡμῖν ἀρκούντως κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευρὰς καλαιαὶ μαρτυρίαι· μένει δὲ μόνον ἀγνωστον κατὰ πόσον ἡ τετάρτη πλευρὰ ἐγγύτερον ἢ ἀπώτερον ἐπὶ τοῦ χαμαλώτερον τοῦ λόφου τῆς Καδμείας ὑποτρέχοντος Θηβαϊκοῦ πεδίου ἐξέβαινεν. Ἀμφίων καὶ Ζήθος, οἱ τὴν κάτω πόλιν τειχίσαντες, τὰς κοίτας τῶν ἐκατέρωθεν παραρρέοντων ποταμῶν χρησίμως ἐπωφελοῦμενοι, ὡς ἄλλην τρόπον τινὰ τάφρον, ἐπεξέτειναν μέχρι τῶν ὀχθῶν αὐτῶν τὸν περίβολον, καθ' ἃ ὁ Πausανίας δίδωσι νοῆσαι, ἐμφανέστερον μὲν ὡς πρὸς τὴν δυτικὴν, τὴν παρὰ τὴν Δίρκην, πλευράν, εὐκρινῶς δ' οὐχ ἤττον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνατολικήν, τὴν παρὰ τὸν Ἰσμηνόν, ὑπέχων μετὰ καὶ ἄλλων μαρτύρων τεκμήρασθαι, ὅτι καὶ ἐνταῦθα, διὰ τὸν αὐτῶν πολεμικὸν λόγον, μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰσμηνοῦ ὁ περίβολος ἐξετείνετο.³

¹) Ἀρrian. Ἀναβ. I, 8, 9, 10. Paus. 9, 23, 3.

²) Ὀδυσ. Δ. 265. «εὐρύχορον Θέβην.» Ὑμν. εἰς Ἡρακλ. 3, «Θήβης ἐνὶ καλλιχόροισιν.»

³) Paus. 9, 23, 3, καὶ 18, 4. Δισχ. Ἐπτ. 1. Θήβ. 358 καὶ 373. Testa. Λυκόφρ. 1194, 1206. Εὐρ. Φοίν. 823. Ullr. Reis. u. Forsch. II. top. v. Theb. 9, καὶ 20.

Μετὰ τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν τοῦ περιδόλου πλευράν, ὧν ἤδη ὄρια τὰς τῶν ποταμῶν ὄχθας ἐλάβομεν, ὁψόμεθα κατὰ πόσον μὲν εὐκρινῶς καὶ ἡ θέσις τῆς πρὸς μεσημβρίαν πλευρᾶς ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ καθορίζεται, κατὰ πόσον δὲ αὐτὴν πλημμελῶς ὁ Forchhammer μετέστησεν.

Ἡ μαρτυρία ὅτι ἡ πόλις εἶχε τριῶν καὶ τεσσαράκοντα σταδίων περίμετρον, οὐδαμῶς ἄλλως, καθ' ἡμᾶς, ἐρμηνεύεται ἡ ὡς ἀναφερομένη εἰς μεταγενεστέραν κατάστασιν τῆς πόλεως, κατὰ πολὺ ἐλαττωθείσης ἴσως ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις κατὰ τε τὰ ἄλλα καὶ τὴν ἑκτασιν. Ὁ Οὐλερίχος οὔτε τὴν τῶν ἐβδομήκοντα οὔτε τὴν τῶν τριῶν καὶ τεσσαράκοντα σταδίων περίμετρον ἀποδέχεται, διότι συστέλλει (καὶ ἀγνοοῦμεν διὰ τί) ἐπὶ μόνου τοῦ ἐντετειχισμένου μέρους τὴν τῆς ὅλης πόλεως ἑκτασιν. Τὴν δὲ τοῦ Βουρσιανοῦ γνώμην, ἀποφαινομένου ὅτι τὰ τρία καὶ τεσσαράκοντα στάδια ἀναφέρονται εἰς τὴν τοῦ περιδόλου μόνην περίμετρον, οὐκ ἔχομεν ὅπως συμβιβάσωμεν πρὸς τὴν τοῦ Οὐλερίχου, λέγοντος, καὶ δικαίως, ὅτι ἁμεταξὺ Δίρκης καὶ Ἰσμηνοῦ χῶρος κατὰ πολὺ ὑπολείπεται τοῦ εἶναι τρία καὶ τεσσαράκοντα στάδια.¹ Τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀγνοοῦμεν τί τὸ κωλύον ἀμφοτέρους τοῦ ἀντιληφθῆναι τὴν τῆς ὅλης πόλεως ἑκτασιν μετὰ καὶ τῶν ἔξω οἰκήσεων, ὅπερ μέχρι τινὸς καὶ ὁ Οὐλερίχος αὐτὸς ἀποδέχεται, λέγων τὸ προάστειον Κυνὸς Κεφαλᾶς συνεχὲς τμήμα τῆς πόλεως.²

¹) Ulr. Reis. u. Forssch. II, Top. v. Theb. 9.—Burs. Georg. v. Griechenl. I, 125.

²) Reis. u. Forch. II, Top. v. Theb. 21.

Ἄν τὰ προάστεια παρέχειντο κύκλῳ τοῦ περιβά-
λου, τοῦτο θετικῶς μὲν οὐ γινώσκωμεν, ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τῶν
ἀπαντικρὺ μόνον ὀχλῶν τῶν δύο ποταμῶν δίδωσι κοησαί-
αυτὰ κείμενα ἢ τοῦ Ψευδοδικαιάρχου μαρτυρία, λέγου-
σα «ποταμοὶ ῥέουσι δι' αὐτῆς τῆς πόλεως) δύο», ἀλλ'
οὐδὲν ἦττον μετὰ λόγου ὑποτιθέμεθα ὅτι κύκλῳ περὶ
ποῦ ἐκρασπέδουν τὸν περίβολον τὰ προάστεια, καὶ μά-
λιστα περὶ τὰς τρεῖς πρωτευούσας πύλας, ἥτοι τὰς
Ἡλέκτρας, Νηίστας καὶ Προιτίδας, ἐν ὧν ταῖς θέσεσιν
ἦ τε διὰ τριῶν πολυπορεύτων λεωφόρων πρὸς τὰ ἔσω
καὶ ἔξω ἐπιμιξία εἰς πυκνοτέραν τῶν κατοίκων συρ-
ροὴν συνεπέτεινε, καὶ τὸ ἔδαφος αὐτὸ παρῆχεν ἐπι-
τήδειοτέραν τὴν οἰκησιν. Ἐπὶ Πausανίου οὐδὲν ἄλλο
ἔχον ἐκ τῶν προαστείων ἀπέμενεν ἢ τὰ τῆς Πινδάρου
οἰκίας ἐρείπια, καὶ ταῦτα διότι ἐφείσθη αὐτῆς, ὡς γνω-
στόν, ὁ πορθητῆς Ἀλέξανδρος, τὸ τοῦ ποιητοῦ αἰδού-
μενος ὄνομα.¹ Προάστεια καὶ πᾶσαν τὴν ἐν τῷ περι-
βάλλῳ πόλιν, πλὴν τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν καὶ τῆς Καδμείας
ἀκροπόλεως, ἄρδην ἐξηφάνισεν ἀνασκάψασα ἢ κατὰ
τῶν γενναίως τολμησάντων νεωτερίσαι ὑπὲρ τῆς ἰδίας
ἐλευθερίας κακοδαιμόνων Θηβαίων ἀκατάσχετος τοῦ
πορθητοῦ Μακεδόνης ὀργῇ. Τὴν ὑπ' αὐτοῦ δὲ γενομένην
δεινὴν τῆς μεγάλης καὶ ἡγεμονίδος ἐκείνης πόλεως ἐρή-
μωσιν, οὔτε ὁ ζῆλος τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου οὔτε
ἡ πρόθυμος καὶ γενναία πολλῶν ἐν τῇ μητρὶ πατρίδι,
ἀδελφῶν πόλεων βοήθεια, τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ συμπα-
θείᾳ προεξαρχουσῶν, ἐπανορθῶσαι κατίσχυσαν, ἐπεὶ δὲ
καὶ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν ἐπὶ τῶν πρῶν θε-

¹) Ἀρrian. Ἀναβ. 1, 9, 10. Paus. 9, 28, 3.

μελίων, καὶ τὸν νέον τῶν Θηβῶν συνοικισμὸν ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω βασιλέως, ἡ ἅπαξ ἀποτελειωθεῖσα πανωλεθρία ἀπέβη διὰ παντός τοῦ κατόπιν χρόνου ἀνήκεστος. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τῆς βαρείας τοῦ Ἀλεξάνδρου πληγῆς ἐχώρουν τὰ τῶν Θηβῶν κατὰ Στράβωνα «ἐνδεέστερον αἰί», καὶ οὕτως, ὥστε ἡ ἐνδοξος αὐτῶν πόλις, ἡ τῇ Σπάρτῃ τε καὶ ταῖς Ἀθήναις ἀμφισβητήσασα τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας, «οὐδὲ κώμης ἀξιολόγου τύπον» ἐπὶ τοῦ γεωγράφου διέσωζε.¹ Τὴν ἐσχάτην εἰς τὴν πανωλεθρίαν τῶν Θηβῶν πληγὴν κατήγεγεν ὁ Ῥωμαῖος Σύλλας, μεγάλων ἐπίσης κακῶν τοῖς Θηβαίοις γενόμενος αἴτιος, ἀπ' ἐκείνου δέ, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας «ἐς τὸ ἀσθενέστατον» τὰ τῶν Θηβαίων ἐχώρησαν, ὅπερ ἐμφανέστερον δηλοῦσι καὶ οἶδε αὐτοῦ οἱ λόγοι «... Βοιωτῖαι Θῆβαι, πρoστῆναι τοῦ Ἑλληνικοῦ ποτε ἀξιοθεῖσαι, αἱ μὲν ἡρήμωνται πανώλεθροι, τὸ δὲ ὄνομα τῶν Θηβῶν ἐς ἀκρόπολιν μόνην καὶ οἰκήρας καταβέβηκεν οὐ πολλούς».²

Εἰπόντες ἤδη μέχρι τίνος σημείου ὁ περίβολος πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς ἐξετείνετο, ἐξετάσωμεν νῦν καὶ τὰ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευρὰν ὅρια. Ταῦτα κατὰ μὲν τὸν Οὐλερίχον τίθενται βραχύ τι ἀπέχοντα τῶν πρὸς νότον προπόδων τοῦ ἐφ' οὗ ἡ νῦν πόλις λόφου (τῆς Καδμείας), κατὰ δὲ τὸν Forchhammer πεντηκοντάκισ ἴσως ἐκείθεν ἀπώτερον, τοῦτ' ἐστὶ μέχρι σχεδὸν τοῦ κωμιδίου Τάχου, ἔνθα τὰς ἀρχαίας Ποτινιάς, τὰς δέκα σταδίους τῶν Θηβῶν ἀφαστώσας, κειμένας ἤδη ἀπεδειξάμεθα. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ

¹) Στράβ. Θ. 403.

²) Παυσ. 9, 7, 4.—8, 23, 2.

Forchhammer ἐσφάλῃ σφόδρα διαθείς οὕτω τὰ τῆς ἐνταῦθα τοῦ τείχους πλευρᾶς ὅρια, ἅπερ σαφῶς μὲν καὶ ὁ Πausανίας, σαφέστατα δὲ ὁ Ἀρριανὸς ἐν τῇ Ἀναβάσει διασημαίνεται, καθ' ἃ προϊόντος τοῦ λόγου δηλον γενήσεται.

Τὰ τεῖχη, ἐπὶ τῶν αὐτῶν, ὡς εἶπομεν, θεμελίων ὑπὸ Κασσάνδρου ἀνεγερθέντα, ἴσταντο ἔτι ἐν μέρει ἐπὶ Πausανίου, μαρτυροῦντος ὧδε, «Θηβαίοις δὲ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἀρχαίου τείχους ἐπτὰ ἀριθμόν ἦσαν πύλαι, μένουσι δὲ καὶ ἐς ἡμᾶς ἔτι.» Οἱ λόγοι οὗτοι οὐ μόνον οὐκ ἐκλελοιπότες ἀλλὰ καὶ ἰστάμενα ἔτι τὰ τεῖχη νοῆσαι ὑπέχουσιν.¹ Ἐρχόμενος ὁ περιηγητὴς ἀπὸ Ποτινῶν εἰς Θήβας, εὔρε στὰς πρὸ τῶν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ταύτης τοῦ τείχους πλευρᾶς πυλῶν, αἷς ὄνομα Ἠλέκτραι, πρῶτον μὲν τὸ οὐ μακρὰν αὐτῶν κείμενον πολυάνδριον, ἐν ᾧ ἐτάφησαν ὁ πόσους κατέλαβεν ἀποθανεῖν Ἀλεξάνδρῳ καὶ Μακεδόσιν ἀντιτεταγμένους,² εἶτα δὲ ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι εἰς τὰς πύλας ταύτας, τὸν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Ἰσμήνιον λόφον, ὀνομαζόμενον οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν αὐτοῦ παραρρέοντος Ἰσμηνοῦ ποταμοῦ. Ἀναβὰς ἐπὶ τὸν λόφον³ ὁ περιηγητὴς καὶ θεασάμενος τό τε ἐπ' αὐτοῦ

¹) Πaus. 9, 8, 3. Ἀγνοοῦμεν διὰ τί ὁ Οὐλερτχος ἀποφαίνεται ὅτι τὰ τεῖχη ἐπὶ Πausανίῳ οὐκέτι ὑπῆρχον, ἐν ᾧ αἱ πύλαι ἴσταντο ἔτι. Βεβαίως πολλὰ τῶν τειχῶν ἦσαν κατερριμμένα τότε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴχνη τοῦ περιβόλου πάλιν οὐδαμῶς φανταζόμεθα τέλειον ἐξηφανισμένα. Ultr. Reis. u. Forch. II, Top. v. Theb. 7.

²) Πaus. 9, 10, 1.

³) Ἀπὸ τοῦ λόφου τούτου ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης ὅτι εἰδείχθη τῷ Πausανίᾳ ἡ ἐν τῇ πρὸς τὰ ἀριστερὰ γειτονία Πηγῇ ὡς ἡ κρήνη τοῦ Ἀρεως.

ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀγάλματά τε καὶ λοιπὰ ἀναθήματα, κατῆλθε πάλιν καὶ ἐτράπη πρὸς τὸ ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι Ἡράκλειον, οὗ εἶχοντο στάδιον καὶ γυμνάσιον, τοῦ Ἡρακλέους ὡσαύτως ἐπώνυμα. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μνημονεύσῃ ταῦτα πάντα, τὰ ἔξω τοῦ τείχους εὐρισκόμενά, ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐπὶ τὰ πυλῶν ὧδε «τεθεῖναι δὲ τὰ ὀνόματα (τῶν πυλῶν) ἐπυνθανόμην σφίσιν ἀπὸ τε Ἡλέκτρας ἀδελφῆς Κᾶδμου, καὶ Προιτίσιν ἀπὸ ἀνδρὸς τῶν ἐπιχωρίων.—Τὰς δὲ Νηίστας ὀνομασθῆναί φασιν ἐπὶ τῷ δεῖ ἐν ταῖς χορδαῖς νήτην καλοῦσιν ἐξ αὐτῶν· ταύτην οὖν τὴν χορδὴν Ἀμφίονα ἐπὶ ταῖς πύλαις ταύταις ἀνευρεῖν λέγουσιν. Ἡδὲ δὲ ἤκουσα καὶ ὥς . . . ἀπὸ Νηίδος τὰς πύλας κληθῆναι ταύτας. Πύλας δὲ Κρηναίας, τὰς δὲ Ὑψίστας ἐπὶ λόγῳ τοῖςδε ὀνομάζουσι +++ πρὸς δὲ ταῖς Ὑψίσταις Διὸς ἱερὸν ἐπὶ κλησίν ἐστιν Ὑψίστου. Τὰς δὲ ἐπὶ ταύταις πύλας ὀνομάζουσιν Ὠκυγίας. Τελευταῖαι δὲ εἰσὶν Ὀμολωίδες». ² Τὸν τοιοῦτον περὶ τῶν πυλῶν λόγον ποιεῖται ὁ Παυσανίας ἐν τῷ Βοιωτικῶν ὀγδόῳ κεφαλαίῳ, τὸν δὲ περὶ Ἰσμηνίου λόφου καὶ Ἡρακλείου ἐν τῷ δεκάτῳ καὶ ἐνδεκάτῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου. Φαίνεται ὅτι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἅμα προσεγγίσαντος εἰς τὴν πόλιν ἐπεσπᾶσαντο πρὸ παντὸς ἄλλου αἱ Ἡλέκτραι πύλαι, εἰς ἃς ἐρχόμενος ἐκ Ποτνιῶν ἐβαινεν, καὶ τούτου ἕνεκα προηγήθη ἡ μνεία τούτων, συνεπάρασα ἐν ταύτῳ καὶ τὴν τῶν λοιπῶν ἔξ. Ἡ τοιαύτη τοῦ περιηγητοῦ ἀφήγησις, γενομένη κατὰ τρόπον πρῶτον, παρεπλάνησε πιθανῶς τὸν Forch-

¹) Ἴσως ὀρθότερον γραπτέον τὰς τε.

²) Παυσ., 9, 8, 3—5.

hammer ἵνα θῇ ἔνδον τοῦ περιβόλου τόν τε Ἰσμήνιον λόφον καὶ τὸ Ἡράκλειον. Ἀλλ' ἂν τοιοῦτός τις λόγος ἡδύνατό ποτε προαγαγεῖν τὸν ἀρχαιολόγον ἄνδρα ἐπὶ δόξαν τοιαύτην, διὰ τί τότε καὶ τὸ πολυάνδριον ἐν τῷ περιβόλῳ οὐκ ἔθετο, ἐν τῷ δεκάτῳ ὡσαύτως κεφαλαίῳ μνημονευόμενον;¹ Εἰς τὴν πλάνην αὐτοῦ συνετέλεσαν ἴσως καὶ τὰ ἐμπρόθετα ἐν δεξιᾷ, ἐν ἀριστερᾷ τῶν πυλῶν, ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἐν ταῖς τοιαύταις φράσεσι πρόθεσις ἐν σημαίνει ὡς τὰ παλλὰ οὐχὶ τὸ ἐν τὸς, ὥσπερ καὶ ἐνταῦθα; Ὅτι τὸ ἐν ἀριστερᾷ τῶν Ἡλεκτρῶν πυλῶν Ἡράκλειον ἦν ὥσπερ καὶ ὁ Ἰσμήνιος λόφος ἔξω τοῦ περιβόλου τοῦ τείχους, ἀποδείκνυσιν ὁ Ἀρριανὸς κατὰ τρόπον τρανώτατον καὶ ἀντίρρησιν οὐδεμίαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπιδεχόμενον. Κατ' αὐτὸν πρὸς τὸ Ἡράκλειον ἦγεν «ἡ κοίλη ὁδὸς» καὶ ἡ ἐνταῦθα τοῦ τείχους πλευρὰ πολὺ τῷ τῆς Καδμείας λόφῳ προσήγγιζεν. Εἰς ἐλεγχὸν τῆς ἀληθείας ταύτης παρατιθέμεθα τοὺς λόγους αὐτοῦ ἔχοντας ὧδε, «ὁ Ἀλέξανδρος ἐξ Ὀγγηστοῦ ἄρας »τῇ ὑστεραίᾳ προσῆγε πρὸς τὴν πόλιν τῶν Θηβαίων »κατὰ τὸ Ἰολάου τέμενος....Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἀναλα- »βὼν τὴν στρατιὰν πᾶσαν καὶ περιελθὼν κατὰ τὰς πύ- »λας τὰς φερούσας ἐπ' Ἐλευθέρας τε καὶ τὴν Ἀττι- »κὴν ἐστρατοπέδευσεν οὐ πολὺ ἀπέχων τῆς Καδμείας, »ὥστε ἐγγὺς εἶναι ὠφέλειαν τῶν Μακεδόνων² τοῖς τὴν

¹) Ἀγνοοῦμεν διὰ τί ἀπηξίωσεν ὁ Forchhammer σημειῶσαι ποῦ τοῦ Θηβαίου αὐτοῦ πίνακος καὶ τὸ πολυάνδριον.

²) Γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην εἰσέγαγεν ὁ Φίλιππος εἰς Θήβας Μακεδόνων φρουρὰν, τὴν Καδμείαν κατέχουσαν. Πaus. 9, 1, 8.

»Καδμείαν ἔχουσιν. Οἱ γὰρ Θηβαῖοι τὴν Καδμείαν διπλῶ
 »χάρακι ἐφρούρουν ἀποτειχίσαντες ὥς μήτε ἐξωθέν
 »τινα τοῖς ἐγκατειλημμένοις δύνασθαι ἐπωφελεῖν, μήτε
 »αὐτοὺς ἐκθέοντας βλάπτειν τι σφᾶς ὁπότε τοῖς ἔξω
 »πολεμίοις προσφέροιντο. Ἀλέξανδρος δὲ . . . διέτριβε
 »πρὸς τὴν Καδμείαν κατεστρατοπεδευκώς . . . Ἀλλὰ . . .
 »Περδίκκας προτεταγμένος τῆς φυλακῆς τοῦ στρατο-
 »πέδου σὺν τῇ αὐτοῦ τάξει καὶ τοῦ χάρακος τῶν πο-
 »λεμίων οὐ πολὺ ἀφεστηκώς, οὐ προσμείνας παρ' Ἀ-
 »λεξάνδρου τὸ ἐς τὴν μάχην ξύνθημα αὐτὸς πρῶτος
 »προσέμιξε τῷ χάρακι καὶ διασπώσας αὐτὸν ἐνέδα-
 »βαλεν ἐς τῶν Θηβαίων τὴν προφυλακὴν. Τούτῳ δὲ
 »ἐπόμενος Ἀμύντας . . . ἐπήγαγε καὶ αὐτὸς τὴν αὐ-
 »τοῦ τάξιν, ὥς εἶδε τὸν Περδίκκαν προεληλυθότα εἰσω
 »τοῦ χάρακος . . . ἔνθα δὴ Περδίκκας μὲν τοῦ δευτέ-
 »ρου χάρακος εἰσω παρελθεῖν βιαζόμενος αὐτὸς μὲν
 »βληθεὶς πίπτει αὐτοῦ καὶ ἀποκομίζεται κακῶς ἔχων
 »ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ χαλεπῶς διεσώθη ἀπὸ τοῦ
 »τραύματος· τοὺς μὲν τοι Θηβαίους ἐς τὴν κοίλῃν
 »ὁδὸν τὴν κατὰ τὸ Ἡράκλειον φέρουσιν οἱ ἅμα
 »αὐτῷ εἰσπεσόντες . . . συνέκλεισαν. Καὶ ἐς τε μὲν
 »ἐπὶ τὸ Ἡράκλειον ἀναχωροῦσιν εἶποντο τοῖς Θη-
 »βαίοις· ἐντεῦθεν δὲ ἐπιστρεψάντων αὐθις σὺν βοῇ τῶν
 »Θηβαίων φυγὴ τῶν Μακεδόνων γίγνεται . . . Κὰν
 »τούτῳ Ἀλέξανδρος τοὺς μὲν ἑαυτοῦ φεύγοντας
 »κατιδὼν, τοὺς Θηβαίους δὲ λελυκότας ἐν τῇ διώ-
 »ξει τὴν τάξιν, ἐμβάλλει ἐς αὐτοὺς συντεταγμένη τῇ
 »φάλλαγι· οἱ δὲ ὠθοῦσι τοὺς Θηβαίους εἰσω τῶν πυ-
 »λῶν καὶ τοῖς Θηβαίοις ἐς τοσόνδε ἡ φυγὴ φοβερά
 »ἐγίγνετο, ὥστε διὰ τῶν πυλῶν ὠθούμενοι ἐς τὴν πό-

»λιν οὐκ ἐφθησαν συγκλείσαι τὰς πύλας· ἀλλὰ συν-
 »εισιπίπτουσι γὰρ αὐτοῖς εἰσω τοῦ τείχους ὅσοι τῶν
 »Μακεδόνων ἐγγὺς φευγόντων εἶχοντο, ἅ τε καὶ τῶν
 »τειχῶν διὰ τὰς προφυλακὰς τὰς πολλὰς ἐρήμων ὄν-
 »των.»¹ Μετὰ τηλικαύτην εὐκρινῶν οὕτω λόγων σα-
 φήνειαν, τίς ποτε ἄρά γε ἄλλως ἢ ἔξω τοῦ περιβό-
 λου δύναται συλλαβεῖν εὐρισκόμενον τὸ Ἡράκλειον;
 ἔστι τις ὁ ἀμφιβάλλειν δυνάμενος περὶ τῆς τοῦ χάρα-
 κος θέσεως ἐν ἣ ἔτυχεν ὃν τὸ Ἡράκλειον; Καὶ ἡ
 ἐλαχίστη ἀμφιβολία περὶ τῆς τοῦ προκειμένου χάρα-
 κος θέσεως ἀποβαίνει ἐσχάτως ἀσύγγνωστος, διότι
 αὐτόδηλον ὁπόσον μέγας ὁ παραλογισμὸς τοῦ ὑπο-
 θέσθαι, ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμὴν, ὅτι ἔσω καὶ οὐχὶ ἔξω
 τοῦ περιβόλου κατεσχεύασαν οἱ Θηβαῖοι αὐτὸν τοῦτον
 τὸτ' χάρακα. Ὁ Forchhammer ὁμως, πάντα ταῦτα
 εἰς οὐδέν, ὥς ἔοικε, λογισάμενος, εἰσω τοῦ περιβόλου
 τὸν τε Ἰσμήνιον λόφον καὶ τὸ Ἡράκλειον ἀνέδην ἐνέ-
 θηκεν. Ὅτι δὲ ἡ μεσημβρινή ἢ μεσημβρινοδυτικὴ τοῦ
 περιβόλου πλευρὰ κατὰ πολὺ τῇ Καδμείᾳ προσήγγιζε,
 τοῦτο ἐκ τῶν ἀνωτέρω «ἐστρατοπέδευσεν οὐ πολὺ ἀ-
 πέχων τῆς Καδμείας,» — πρὸς τῇ Καδμείᾳ κατεστρα-
 τοπεδευκῶς» ἀρκούντως ἐμφαίνεται. Φανερόν δὲ ὡς-
 αὐτως ὅτι αἱ ἐπ' «Ἐλευθεράς καὶ τὴν Ἀττικὴν» φέ-
 ρουσαι κατ' Ἀρριανὸν πύλαι, οὐ δύνανται εἶναι ἄλλαι
 ἢ αὐταὶ αἱ ὑπὸ Παυσανίου Ἡλέκτραι ὀνομαζόμεναι
 Τὴν ταυτότητα ποιεῖ μὲν δῆλην καὶ ἡ ῥῆσις τοῦ Παυ-
 σανίου ἥδε, «ἐρχομένῳ δὲ ἐκ Πλαταίας ἔσδοτος ἐς τὰς
 Θήβας κατὰ πύλας ἐστὶν Ἡλέκτρας»,² γνωστοῦ ὄν-

¹) Ἀρριαν. Ἀναβ. I. 7—8.

²) Παυσ. 9, 8, 7.

τος ὅτι αἱ Ἐλευθεραὶ καὶ αἱ Πλαταιαὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀπὸ Θηβῶν ἔτεινον εὐθυνσιν, ἀλλὰ πολλῷ ἀκριβέστερον παιεῖ αὐτὴν φανεράν τὸ πρὸ τῶν πυλῶν τούτων ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ περιηγητοῦ πολυάνδριον, ἐν ᾧ δὴ, ὡς λέγει, οἱ αὐτοῦ πεσόντες τῶν ἀντιστάντων τῷ Ἀλεξάνδρῳ Θηβαίων αὐτοῦ καὶ ἐτάφησαν.¹

Γνωστῆς οὔσης ἤδη τῆς θέσεως τῆς Καδμείας μεθ' ὅσα ἤδη ἐν τοῖς ἐμπροσθεν διελάβομεν, εὐχερῶς δύναται τις, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀρριανοῦ, τοποθετῆσαι καὶ τὰ τῆς μεσημβρινῆς τοῦ περιδόλου πλευρᾶς ὄρια. Ταῦτα κατὰ μὲν τὸν Οὐλερίχον, ὡς καὶ πρότερον εἵπομεν, τίθενται οὐ πόρρω τι πρὸς νότον τοῦ ἐφ' οὗ ἡ νῦν πόλις λόφου, κατὰ δὲ τὸν Forchhammer ἐν τῷ κωμιδίῳ Τάχῳ. Περὶ τῆς μόνης ἀξίας λόγου γνώμης τοῦ Οὐλερίχου σημειούμεθα ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τοῦτο καὶ μόνον ἤμαρτεν, ὅτι ἀφῆκεν ἔξω τοῦ περιδόλου τὸ κάτω μέρος τοῦ τε Ἰσμηγίου λόφου καὶ τοῦ ὑπὲρ τὰς παμάρας λοφίσκου, ὅπερ κατὰ πάντα πολεμικὸν λόγον οὐκ ἔδει γενέσθαι, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν δύο ὑψωμάτων τούτων ραδίως ἂν προσεβάλλοντο τὰ τείχη ὑπὸ ἐπερχομένου ἐχθροῦ, ὡς κατὰ πολὺ ὑποκείμενα. Τὰ δὲ κατὰ Forchhammer τῆς ἐνταῦθα πλευρᾶς ὄρια, οὐδεμιᾶς βεβαίως ἀναιρέσεως χρήζουσιν, ὡς ὄντι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ αὐταπόδεικτα. Ὅτι δὲ καὶ ἡ «κοίλη δδός», ἡ εἰς τὸ Ἡράκλειον φέρουσα, οὐ δύναται εἶναι ἄλλη ἢ ὁ προμνημονευθεὶς χεῖμαρρος, καὶ τοῦτο καθ' ἡμᾶς πρόδηλον. Παρ' αὐτόν δὲ ἡ ἐπ' αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστὶν ἐκεῖ που ἐνθα ἐστίν, εἰ μὴ ἀπατώμεθα, τὸ πρὸς μεσημβρίαν μέ-

¹) Πaus. 9, 10, 1.

ρος τοῦ κήπου τοῦ Λουκά Τσαγκλή, ἴσταντο πάντως αἱ πύλαι Ἡλέκτραι.¹ Ἐπὶ πλέον προστιθέμεθα ἐνταῦθα ὅτι καὶ κατ'Εὐριπίδην ὁ Ἰσμήνιος λόφος ἦν ἐξω τῶν τειχῶν, διότι ὁ ἐν ταῖς Ἰκέτισιν αὐτοῦ ἄγγελος λέγεται ἰδὼν ἀπὸ πύργου τινὸς παρὰ τὰς Ἡλέκτρας πύλας τὸν εἰς ἀναίρεσιν τῶν Ἀργείων νεκρῶν ἀφικόμενον σὺν τῷ Θησεῖ στρατὸν ἀναβαίνοντα ἐπὶ τὸν Ἰσμήνιον ὄχθον.² Τὸ ἐπὶ τοῦ Ἰσμηνίου λόφου ἐπιστημότατον ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος κατεῖχε κατ' Οὐλερῆχρον τὴν θέσιν ἐνθα τὰ νῦν ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Λουκά μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν νεκροταφείου, καθ' ἃ καὶ πρότερον εἶπομεν, τὴν ὑγιᾶ δὲ ταύτην γνώμην οὐκ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ὅπως μὴ ἀσπασώμεθα.³ Τὰ ἄξια θεᾶς καὶ μνείας ὅσα εἶδεν ὁ Πausανίας κατὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος καὶ τὸ Ἡράκλειον, εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης ἐν Βοιωτικῶν κεφαλαίῳ 10—11.

Ἐν ᾧ ἔτι εὐρίσκετο ὁ Πausανίας περὶ τὸ Ἡράκλειον ἐδείχθη αὐτῷ πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Σωφρονιστῆρ λίθος, ἔχων ἐπ' αὐτοῦ βωμὸν Ἀπόλλωνος Σποδίου, ἐνθα καὶ μαντικὴ ἀπὸ κληδόνων ἐνήργετο. Ἡ θέσις τοῦ πάλαι Σωφρονιστῆρος καθ' ἡμᾶς ἐστὶν ὁ ἀνωτέρω τῶν καμαρῶν τοῦ ὑδραγωγείου εὐρισκόμενος λοφίσκος. Ἐντεῦθεν ἐδείχθη ὡσαύτως τῷ περιη-

¹) Utr. αὐτόθι.

²) Εὐριπ. Ἰκετ. 689—695.

³) Περὶ τῆς ἐπιστημότητος τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἰσμ. Ἀπόλλ. Ἰδε Prel-ler griech. mythol. I, s. 210. O. Jahn Bilder chroniken p. 43. f. Ἡροδ. I, 92. Υ, 59. Πaus. 9, 10. Ἴσως τῇ αὐτῇ ὀνόματι Ἰσμήνιος λόφος ὠνομάζετο τὸ ὅλον μέρος ἀπὸ τοῦ Ἀγ. Λουκά μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπὲρ τὴν Πηγὴν λόφου.

εἶδεν ἐπίσης ὁ περιγηγητὴς ναὸν Ἀρτέμιδος Εὐκλείας. Τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς ταύτης ἀρκεῖ, ὥσπερ ὀρθῶς ὅτε Οὐλερῆχος καὶ ὁ Βουρσιανὸς ἀποφαίνονται, εἰς δὴλῶ-
σιν τῆς ἐνταυθα θέσεως τῆς πάλαι ἐν τῇ κάτω πόλει ἀγορᾶς, ἐκείνης δηλαδὴ, εἰς ἣν οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου μαχηταί, ἅμα εἰσπεσόντες εἰς τὸν περίβολον διὰ τε τῶν πυλῶν καὶ τῶν ἐρήμων φυλακῆς τειχῶν, ὥρμη-
σαν. Ἐν πάσῃ βοιωτικῇ πόλει ἴστατο κατὰ Πλούταρχον ¹⁾ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ ναὸς, τοῦλάχιστον βω-
μὸς ἢ ἀγαλμα τῆς Εὐκλείας Ἀρτέμιδος, ἣν θεὰν ὡς-
αὐτῶς ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Θηβῶν καὶ ὁ Σοφοκλῆς τί-
θησι, λέγων ἐν Οἰδίποδι τυράννῳ,

Ἄρτεμιν, ἃ κυκλόεντ' ἀγορᾶς θρόνον, Εὐκλέα, θάσσει ²⁾

Ἔτι δὲ καὶ Ἀγοραῖον Ἑρμῆν συναριθμεῖ ἐν τοῖς ἐνταυθα μνημείοις ὁ Πausανίας ³⁾. Ταῦτα πάντα, λέ-
γομεν, πείθουσιν ὅτι ἐνταυθά που ἦν ἡ τῆς κάτω πό-
λεως ἀγορὰ, ἣν ἐκόσμουεν κατὰ Διόδωρον τὸν Σικε-
λιώτην καὶ Πλούταρχον πολλαί τινες καὶ καλαὶ πα-
ρεστῶσαι στοαί, ὧν τις μεγάλη ἐλέγετο. Ἀνέκειτο
δὲ ἐν αὐταῖς μέγα καὶ παντοδαπὸν πλῆθος ὄπλων,
λαφυραγωγῆθέντων ἀπὸ τῶν ἐκάστοτε πολεμίων καὶ
μάλιστα ἀπὸ τῶν πεσόντων περὶ τὸ Δῆλιον Ἀθηναίων,

¹⁾ Πλουτ. Ἀριστ. κεφ. 20.

²⁾ Οἶδ. τορ. 161. Ἐνταυθα σημειοῦται ὁ σχολιαστὴς ὅτι τὸ
εὐκλέα ἐστὶν ἐπίθετον τῇ Ἀρτέμιδι, καὶ ὅτι ἡ θεὸς αὕτη ἐν
ταῖς ἀγοραῖς εἰλεῖται, σὺν δὲ τούτοις Εὐκλεία Ἀρτεμις, οὕτω
παρὰ βοιωτοῖς τιμᾶται. Μετὰ τὴν σαφῆ ταύτην καὶ εὐλογον
σημείωσιν τοῦ σχολ. αὐτοῦ οὐδαμῶς δικαιουῖνται ὅσοι τῶν νεωτέ-
ρων ἐκδοτῶν ὑπολαμβάνουσι τὸ εὐκλέα ἐπίθετον εἰς τὸ θρό-
νον ὡς δὲθεν ἀναφερόμενον.

³⁾ Πaus. 9, 172.

ὣν εἰς τοσοῦτον ἀπέβη τὸ πάθημα, «ὥστε τοὺς Θηβαίους ἐκ τῆς τῶν λαφύρων τιμῆς τήν τε στοὰν τὴν μεγάλην ἐν ἀγορᾷ κατασκευάσαι καὶ χαλκοῖς ἀνδριᾶσαι κοσμήσαι, τοὺς δὲ νασὺς καὶ τὰς κατὰ τὴν ἀγορὰν στοὰς τοῖς ὅπλοις τοῖς ἐκ τῶν σκύλων προσηλωθεῖσι καταχαλκῶσαι).¹ Τὴν θέσιν τῆς ἀγορᾶς ταύτης τίθησιν ὁ Οὐλερίχος ἐπὶ τοῦ κοίλου ἐκείνου χωρίου, ὅπερ ὑπόκειται τῷ πρὸς βορρᾶν τῆς νῦν πόλεως ἐνετικῷ πύργῳ καὶ τοῖς ἀπαντικρὺ παρεστῶσι λοφίσκοις. Βεβαίως ἐνταῦθα θετέον τὴν ἀγορὰν ταύτην, ἀλλ' ὀλίγον ἐγγύτερον πρὸς τὸν βορειανατολικώτερον λοφίσκον, τὸν πλησιάζοντα πρὸς τοὺς ἀγ. Θεοδώρους, ἢ πρὸς τε τὸν ἀνωτέρω ἐνετικὸν πύργον καὶ τὸν ἀμέσως ὑπ' αὐτὸν εὐρισκόμενον ἕτερον λοφίσκον, τὸν ἐγγύτερον πρὸς τὴν κώμην Πυρὶ καὶ τὸν ποταμὸν Δίρκην. «Πρὸς ταῖς Προιτίσι» ἀναφέρει ὁ Παυσανίας τό τε θέατρον καὶ τὴν Εὐκλειαν Ἀρτεμιν, πρὸς δὲ τοῦτοίς καὶ τὸν Ἀγοραῖον Ἑρμῆν διὰ ταῦτα μᾶλλον πρὸς τὴν γειτονίαν τῶν παρὰ τοὺς Ἀγίους Θεοδώρους λοφίσκων θετέον τὴν ἀγορὰν. Ἐν γένει τὸ κοῖλον ὑπὸ τοὺς πρὸς βορρᾶν πρόποδας τῆς νῦν πόλεως χωρίον φαίνεται δὲ αὐτοφυῶς τὸ ἐπιτηδειότατον πρὸς ἀγορὰν τῆς κατὰ πόλεως, ἐπειδὴ καὶ τὸ κέντρον αὐτῆς οὐ πολὺ ἀπέιχεν ἐντεῦθεν, καὶ τὸ ἔδαφος αὐτό, ἡ φυσικωτάτη δὲ συμβολὴ τῶν κυριωτάτων τῆς χώρας ὁδῶν, καθίστη ἐνταῦθα τὴν ἀγοραῖαν ἐπιμιξίαν πολλῶ εὐχερεστέραν ἢ ἄλλοθί που τῆς πόλεως. Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω μνημείοις εἶδεν ὁ Παυσανίας καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα, ἅπερ ὁ ἀνα-

¹) Διοδ. Σικ. βιβλ. 12, κεφ. 70. Πλούτ. Περὶ Σωκρ. δαιμ. κεφ. 23.

γνώστης εὑρίσκει ἐν Βοιωτικῶν κεφ 16, 4. καὶ 17, 1—3. Εὐνόητον δὲ διὰ τὶ ὁ Πausανίας οὐδένα λόγον περὶ τῆς ἐνταῦθα ἀγορᾶς ἐποιήσατο· διότι, δηλαδὴ, πᾶσα ἡ κάτω πόλις ἐπ' αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς λέγει, ἦν παντελῶς ἔρημος, πλὴν τῶν ἐναπομεινάντων ἱερῶν.

Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησην ταύτην τῶν περὶ τὸ θέατρον καὶ τὴν ἀγορὰν μνημείων ποιεῖται ὁ περιηγητὴς πάντῃ ἀόριστον μνησίαν τοῦ ἐν κοινῷ γῆς μνήματος τῶν ἀδελφῶν Ἀμφίονος καὶ Ζήθου¹⁾. Τοῦτο εἶδε προσελθὼν ὁ Πausανίας, διότι δίδωσι τὴν ἐξ αὐτοψίας μαρτυρίαν ὅτι οἱ ὑποβεβλημένοι κάτωθεν αὐτοῦ λίθοι «οὐκ ἦσαν εἰργασμένοι πρὸς τὸ ἀκριβέστατον,» ἐξ ἐκείνων ὄντες, οἵπερ «τῇ ᾧδῃ τοῦ Ἀμφίονος ἠκολούθησαν».² Ὁ Οὐλερίχος ὑπολαμβάνει τὸ κοινὸν Ἀμφίονος καὶ Ζήθου μνημα ὡς ἔξω τῆς βορείας τοῦ τείχους πλευρᾶς ὑπάρξαν, καὶ ἐπάγεται μάρτυρας εἰς τοῦτο τὸν Εὐριπίδην καὶ τὸν Αἰσχύλον· ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς οὐδέτερος τῶν μαρτύρων τούτων ἀποφαίνει τὴν τοιαύτην γνώμην αὐτοῦ ἀξιόπιστον³⁾. Οὔτε οἱ τοῦ ἐν Ἰκέτισιν ἀγγέλου λόγοι, ὅτι δηλαδὴ εἶδεν «ἐνερθε σεμνῶν μνημάτων Ἀμφίονος» τὰ ἄρματα τοῦ σὺν τῷ Θησεῖ ἐλθόντος στρατοῦ, οὔτε οἱ τοῦ ἐν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας ἐτέρου ἀγγέλου, λέγοντος ὅτι ὁ Παρθενόπαϊος προσετάχθη «Βορραίαις πύλαις, τύμβον κατ' αὐτὸν Διογενοῦς Ἀμφίονος», ἀποδεικνύουσιν ἀποχρῶντως ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνταῦθα ὁ Οὐλερίχος διίσχυρίζε-

---

¹⁾ Πaus. 9, 17, 3.

²⁾ Πaus. αὐτόθι.

³⁾ Ulr Reis u. Forsch II. top. v. theb. 16.

ται.¹ Ἄλλ' οὐδὲ ἡ τῆς κόρης Ἀντιγόνης ἐρώτησις «τίς οὗτος ἀμφὶ μνήμα τὸ Ζήθου περᾶ;» δίδωσιν ἀναγκαίως νοῆσαι τὸ μνήμα κείμενον ἔξω τοῦ περιβόλου. Πᾶσαι αἱ ποιητικαὶ αὗται ῥήσεις ἐρμηνεύονται ἀπταιστως καὶ ὅταν τις ὑπολάβῃ τὸ μνήμα οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς ἔξω ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐντὸς τοῦ περιβόλου γειτονίας.

Ἡ ἐτέρα τοῦ Οὐλερίχου γνώμη, ὅτι δέον διακρίνειν τοῦ τύμβου Ἀμφίονος καὶ Ζήθου τὸ ὑπ' Ἀρριανοῦ, Πλουτάρχου, καὶ Ξενοφώντος ἀναφερόμενον ἐν τῇ πόλει Ἀμφεῖον ἢ Ἀμφιον καλούμενον χωρίον, ἐστὶ πάνυ ὀρθή.² Ἀμφεῖον ὠνομάζετο, πιθανώτατα ἐκ τῆς γειτονίας τοῦ τύμβου, τμημά τι τῆς πόλεως, ἐπὶ τινος ὑψώματος κείμενον.³ Ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐχυροῦ πως ὑψώματος ἐτάχθη μοῖρά τις τοῦ τῶν Θηβαίων στρατοῦ ἐπὶ τῆς κατ' Ἀλεξάνδρου ἀποστασίας· καὶ ἀντέσχε μὲν μέχρι τινὸς ἡ μοῖρα αὕτη, κατόπιν ὅμως, πανταχόθεν τῶν Μακεδόνων ἐπιφαινομένων καὶ ἀπρασμαχῆτων ὄντων διὰ τὸ πολλαπλάσιον, «διὰ τῆς πόλεως εἰς τὸ πεδίου» ἐξέπεσε.⁴ Ἦν δὲ τὸ Ἀμφεῖον κατ' Οὐλερίχον ὁ ἀπαντικρὺ τοῦ μεγάλου ἐνετιχοῦ πύργου καὶ πρὸς τὴν γειτονίαν τῶν Ἀγίων Θεοδόρων χθαμαλώτερος λόφος, ἐν ᾧ τὰ νῦν ἐξορύττεται σήπιον. Οὐδένα ἔχει τις λόγον ὅπως ἀρνηθῇ ὅτι τὸ Ἀμφεῖον ὑπῆρξεν εἴτε ἐπὶ τοῦ σηπιοῦχου τούτου λόφου, εἴτε

¹) Ulf. Reis. u. Forsch. II. top. v. theb. 16—17. Πρβ. Εὐριπ. Ἰκετ. 663. Φοιν. 143. Αἰσχ. ἐπτὰ ἐπὶ Θήβ. 509.

²) Ulf. αὐτόθι πρβ. Ἀρριαν. Ἀναβ. I, 87, Πλουτ. περὶ τοῦ Σωκρ. δαιμ. κεφ. 4. Ξενοφ. ἐλλ. ἐ. 4, 8.

³) Ἀρριαν. αὐτόθι.

⁴) Ἀρριαν. αὐτόθι.

ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου αὐτοῦ ἀνατολικῶς, τοῦ λεγομένου τὰ νῦν Καστέλλας, ὅπερ καὶ πολλῶ πιθανώτερον. Ὁ Forchhammer ὁμῶς ἄλλα ἀντ' ἄλλων καὶ ἐνταῦθα ἐξέλαβε. Κατ' αὐτὸν ὁ μὲν Ἀμφίων εἶχεν ἴδιον μνημα (τύμβον), τὸ δὲ Ἀμφεῖον ἦν τὸ «ἐν κοινῷ γῆς χῶμα Ἀμφίονος καὶ Ζήθου.» Καὶ τὸν μὲν τύμβον ἐκεῖνον τίθησιν ἐπὶ τῆς Καστέλλας, τὸ δὲ Ἀμφεῖον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἀγίου Λουκά, ὃν ἤδη, καθάπερ οὐχ ἄπαξ εἶδομεν, ὥς τὸν Ἰσμήνιον λόφον ἀπεδεξάμεθα.

Ἀπὸ τοῦ μνήματος τοῦ Ἀμφίονος καὶ Ζήθου κατέβη ὁ Πausanías εἰς τὰς Προιτίδας πύλας, δι' ὧν ἐξελθὼν τὴν ἐκεῖθεν εἰς Χαλκίδα ἄγουσαν λεωφόρον ἐτράπετο. Ἀμα δὲ ἐξελθὼν εὔρεν, ὥς που πρότερον εἴρηται, ἄλλα τε μνημεῖα ἐκατέρωθεν τῆς λεωφόρου¹ καὶ τὴν Οἰδιποδίαν κρήνην, ἐν δεξιᾷ, καὶ κατ' ὀλίγα τινα ἴσως βήματα τῆς λεωφόρου ἀπέχουσιν. Ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα καὶ νῦν κατὰ φυσικωτάτην φορὰν ἀπὸ Θηβῶν εἰς Χαλκίδα ἔχει ἐν δεξιᾷ, ἅμα τῇ ὑπερβάσει τοῦ Ἰσμηνίου ποταμοῦ, τὴν βρύσιν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, ὥστε προδήλως, λέγομεν καὶ πάλιν, καθορᾷ πᾶς τις ἐνταῦθα τὴν Οἰδιποδίαν κρήνην.

Μεταβάς ἐντεῦθεν ὁ Πausanías ἐπὶ τοὺς πρὸς Εὐβοίαν τετραμμένους τόπους τῆς Βοιωτίας, ἐπανῆλθεν

¹) Πaus. 9, 23, 1 — 3. Ἡ ἀπὸ τῆς Βρύσεως τῶν Ἀγ. Θεοδώρων ἄγουσα τὰ νῦν διὰ τῆς πεδιάδος εἰς Καρδίτσαν ὁδὸς συμπίπτει τῇ ἄρχαίᾳ ἀπὸ τῶν Προιτίδων πυλῶν εἰς Ἀκραίφνιον. Reis. us Forsch. II. Top. v. Theb. 20 — Ἀγνοοῦμεν διὰ τίνων πυλῶν εἰσῆλθεν ὁ Πausanías εἰς Θήβας κατὰ τὴν ἐξ Ἀκραίφνιου ἐπάνοδον. Κατ' εὐθυπερῆ πορείαν ὧφειλεν εἰσελθεῖν εἴτε διὰ τῶν Προιτίδων εἴτε διὰ τῶν πρὸς βορρᾶν (τῶν ἐπὶ τῆς πεδιάδος) ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ὑπεδήλωσεν, ἄτε ἀμέσως πρὸς τὰς Νηίστας σπεύσας.

αἰθῆς εἰς τὰς Προϊτίδας πύλας. Ἀπαριθμήσας δὲ καὶ τὰ ἐν ἀριπτερᾷ τῷ ἐξιόντι τῶν πυλῶν τούτων ἀξία λόγου οἰκοδομήματα καὶ μνημεῖα, οἷον τὸ γυμνάσιον καὶ στάδιον καὶ ἡρώον τοῦ Ἰολάου, σὺν δὲ τούτοις καὶ τὸν ἱππόδραμον, ἐν ᾧ ἦν τὸ Πινδάρου μνημεῖον, ἐτράπετο τὴν διὰ τῆς πεδιάδος εἰς Ἀκραίφνιον ἀγούσαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν αὐθῆς εἰς Θήβας ἵνα καταλίπῃ αὐτὰς διὰ παντός, ἐξερχόμενος τῶν Νηιστῶν πυλῶν καὶ μεταβαίνων εἰς Θεσπιάς τε καὶ εἰς ἄλλας τῶν πρὸς δυσμὰς Βοιωτικῶν πόλεων.

Πρὸ τῶν Νηιστῶν πυλῶν εὗρεν ὁ περιηγητὴς ἅμα ἐξελθὼν τὸν ποταμὸν Αἰρῆην καὶ ἐπὶ τῆς ἀπαντικρὺ ὁχθῆς αὐτοῦ τὸ ἐπίσημον προάστειον Κυνὸς Κεφαλᾶς, ὧν τὴν θέσιν κατέχει ἡ νῦν κώμη Πυρὶ καὶ οἱ πρόποδες τῶν ὑπερκειμένων αὐτῆς μεσημβρινοδυτικῶς λόφων. Μεταξὺ τῶν πυλῶν τούτων καὶ τοῦ πρὸ αὐτῶν ποταμοῦ διελείπετο μικρὸς τις χώρος, ὀλίγον τι πρὸς βερρᾶν, κατὰ τὴν πρὸς τὸ πεδίον δηλαδὴ φορὰν αὐτοῦ, εὐρυνόμενος. Ὁ χώρος οὗτος ἐκαλεῖτο Σύρμα Ἀντιγόνης διὰ τὸ λέγεσθαι ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἡ φιλάδελφος κόρη ἔσυρε πόνον νεκρὸν τοῦ ἀταφία καταδικασθέντος ἀδελφοῦ Πολυνείκους καὶ ἐπέβαλεν ἐπὶ τὴν ἐξημμένην τοῦ Ἑτεοκλέους πυράν.¹ Μνημεῖον ἐπὶ τοῦ Σύρματος Ἀντιγόνης ἦσαν, τάφος Μενοικέως, ἐγγύτατα τῶν πυλῶν, καὶ κίων μετὰ λιθίνης ἐπ' αὐτοῦ ἀσπίδος, ὀλίγον τι ἀπωτέρω, σημαίνων τὸν τόπον ἐν ᾧ ἔσχε χώραν ἡ τῶν ἀτυχῶν ἀδελφῶν Πολυνείκους καὶ Ἑτεοκλέους ἀλληλοκτονία. Μεταβάς ὁ Πausανίας ἀπὸ τοῦ Σύρματος τῆς Ἀντιγόνης ἐπὶ τὴν

¹) Paus. 9, 28, 1—2.

αποστολῶν ὡς ἐν εἴδει, ὅτι αὐτοὶ ἰσχυροὶ —
 μνημονεύονται ὡς τῶν τῶν Περσῶν πόλεως ἐκεί-
 νης. Ταῦτα μνημεία καὶ ἔργα ὅσα εἶδον ὁ Περ-
 σῆς ἐν αὐταῖς τε ταῖς ἑνὶς Κερμαῖς καὶ ἐν τῇ
 ἀκροπόλει, καὶ αὐτοὶ ἐντέθεν ὡς ὅραμα ἡ φαν-
 τασματικὴ ἐν Ἑλληνικῇ περὶ αὐτῆς. Ταῦτα πάντων τῶν
 τῶν μνημῶν καὶ ἔργων, ὅσα ἐν Περσῶν ἐν τῇ
 ἑνὶ καὶ τοῖς προποταμίοις ἀπέφενον, οὐδὲν ἀτυχῶς εἰς
 ἡμῶς καταλείπεται, ἀλλ' οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τῶν τῶν, ὅς
 μὴ ὡρεῖται, ἀνασκαφῆαι καὶ τὸ πῶς ὡς ὑποκρίνεται
 τῶν μνημῶν τῶν τῶν πόλεως ἐκείνης. Αἱ ἐπιτάξεις
 τῶν κατεστάντων ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ κόσμου δευ-
 τεραῖοι ἐκείνης, ὅς ἐν τῇ πόλει τῶν ἀρμονικῶ-
 ν τῶν τῶν ἀρμονικῶν, κατὰ τὴν μυθολογίαν,
 κατεστάντων τῶν, ὥστε καὶ διὰ τὸ καὶ τῶν τῶν
 ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος τῶν καί τῶν ἐν τῇ πόλει ὡς
 ἐκείνης ἡ πόλις ὑπὸ τῶν τοιχῶν ἐκείνης, ἐν-
 τὸς, καὶ ἐκείνης, ἐκείνης, ἐκείνης καὶ κα-
 λῶν. Ταῦτα μὲν δὲ λέγονται, ὅτι διεσώθησαν εἰς
 ἡμῶς ἐκ τῆς ἐπιστημῆς ἐκείνης καὶ ἱστορικῆς
 πόλεως εἰσι, τὸ γὰρ νῦν ἔχον, λίθοι τετράγωνοι ἀρ-
 χαῖς οἰκοδομικῆς, ἐκτισμένοι ἐν τῇ πρὸς βορρᾷ
 τῆς πόλεως μεγάλῃ καὶ τῇ ἀνατολικῶτερον μικρῇ
 ἐκείνης πύργῳ, καὶ ἔχοντι τινὰ τοῦ τῆς Καδμείας τεί-
 χους πρὸς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν καὶ τὸ
 βόρειον μέρος τῆς νῦν πόλεως.

*) "Die Pers. Theb. Parad. I. I p. 38.

*) Διόδορος p. 28 καὶ 31.

Γ'

Ἐκ τῶν ἐπτά τοῦ περιβόλου πυλῶν τρεῖς ἦσαν αἱ κυριώταται καὶ γνωριμώταται, αἱ δὲ λοιπαὶ τέσσαρες ἤττονος ἤξιον τῷ λόγῳ, ὥσπερ ἐμφαίνει ὁ Πausανίας, ἐκείνας μὲν διὰ μακρῶν, ταύτας δὲ διὰ βραχέων διεξιῶν. Ἡ θέσις τῶν τριῶν κυρίων πυλῶν διορίζεται ὑπ' αὐτοῦ μετ' ἐκριθείας ἱκανῆς εἰς τὴν ἀπεικικῶς ἀσφαλεῖ αὐτῶν ἀναζήτησιν. Ἡ ἀνεύρεσις ὁμῶς τῆς θέσεως ἐκάστης τῶν ὑπολειπομένων τεσσάρων ἐστίν, ὥσπερ προρημιαζόμενοι εἶπομεν, σκότεινότατον ζήτημα, διότι τὰ περὶ αὐτῶν ὑπ' ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων λεγόμενα διαφωνίαν πλείστην ὄσπην καὶ ἀσάφειαν περιβάλλονται. Οἱ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπτά πυλῶν γνωρίζοντες ἡμῖν ἀρχαῖοί εἰσιν, Αἰσχύλος, Εὐριπίδης, Πausανίας, Ἀπολλόδωρος, Νόννος ὁ Πανοπολίτης, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Στάτιος καὶ Ὑγῖνος. Ἐκ τῶν ἐπτά τούτων μαρτύρων οἱ πέντε ὀνομάζουσι τὰς τρεῖς πρωτεύουσας πύλας τοῖς αὐτοῖς τῷ Πausανίᾳ ὀνόμασιν. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, διορθουμένης εὐλόγως ὑπὸ τινων τῆς ἐν τοῖς χειρογράφοις αὐτοῦ γραφῆς Ὁχνηίδας¹ εἰς Νηίστας ἢ Νηίτας, καὶ οὐχί, ὡς κακῶς τινες διορθοῦσιν, εἰς Ὁγκαίδας, τοῖς αὐτοῖς τῷ Πausανίᾳ ὀνόμασι ὀνομάζει τὰς τρεῖς πρωτεύουσας πύλας. Ἐκ τῶν ὑπολειπομένων τεσσάρων πυλῶν τὸ ὄνομα τῶν Ὁμολωίδων μένει ἐπίσης παρὰ

¹) Ὁδτως εἴρηται ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Ἀπολλοδ. γράμμενον τὸ ὄνομα.

τοῖς ἐξ τῶν μαρτύρων τὸ αὐτό. Αἱ τρεῖς ὑπολειπόμε-
ναι ὁμως διάφορον παρ' ἐκάστω ἔχουσιν ὄνομα, καὶ οὕ-
τως οὐ μόνον ἡ θέσις ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ὑ-
πέστησαν ἀνέκαθεν σύγχυσιν. Ἐχουσι δὲ τὰ ὀνόματα
τῶν ἐπτά πυλῶν καθ' ἑκάστον τῶν ἐπτά μαρτύρων ὡδε.

I	2	3	4	5	6	7	
I Κατὰ Ἀρχαίαν	Προσείδης	Νήστει	Εὐφρασία	Τύφιστος	Ὀρύγαι	Ὀμολοϊδῆς	9, 8, 3—5
II Κατὰ Ἀρχαίαν	Προσείδης	Νήστει	Ὀρτυξ Ἀδινὰς	Βόρραται	Ὀμολοϊδῆς	Ἑδδομαι	Ἐπὶ Θήβας 358—612
III Κατὰ Εὐρακίδην	Νήστει	Ὀρύγαι Πυλωμας	Ὀμολοϊδῆς	Κορναίαι	Ἠλέκτραι	Ἑδδομαι	Φον. 1104—1113
IV Κατὰ Ἀπολ- λοδώρον	Ὀμολοϊδῆς	Προσείδης	(Ὀρτυξ) Νήστει	Τύφιστος	Ἠλέκτραι	Κρηγίδης	Βιβλιοθ. 3, 6, 6.
V Κατὰ Στάτιον	Νεΐται	Homoloides	Proatides	Electrae	Hypsistae	Culmina Diracae	Thab. VII, 353 *
VI Κατὰ Νάων	Ἐρμάνωος	Ἀσποδίτης	Ἠλέκτρι	Ἀραι;	Ζηνός	Κρόνου	Διονύς. V. 89 x. 2.
VII Καθ' Ἰγνόν	Cleodora	Astynome	Chloris	Thera = Νέαιρα	Chias	Ogygia	89 cf. 11 (1)

1) Τὸ ἐν cap. 69 «nomine portas constituit» διορθοῦ ὁ Schmidt, ὡς καὶ ὁ
Λον λατινισμὸν, ποσειδῶν ἐντ' αὐτοῦ τὸ «sidium numero» καὶ ἀπελείφειν ὡς πλὴ-
λιν τὰ τῶν Νιοβίδων ὀνόματα, cap. 14.

Αἱ τῶν πέντε πρώτων μαρτυρίαι εἰσὶν, ὡς ῥαδίως πᾶς τις ἐννοεῖ, αἱ ἀξίαι λόγου, ἡ δὲ τοῦ Νόννου, διδόντος ταῖς πύλαις τὰ ὀνόματα τῶν πλανητῶν ἀστέρων, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ τοῦ Ὑγίνου, ὀνομάζοντος τὰς πλείστας τῶν πυλῶν τοῖς τῶν Νιοβίδων ὀνόμασι, φανερόν ὅπως εἰσὶν αὐθαίρετοι, ὅθεν καὶ οὐδεμιᾶς πίστεως ἀξίαι. Ὡς ὁρᾷ ὁ ἀναγνώστης, τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν ἐκείνων πυλῶν, ἅς Κρηναίας, Ὑψίστας, καὶ Ὠκυγίας ὀνομάζει ὁ Πausανίας, κατὰ τὸ διασωθῆν εἰς ἡμᾶς κείμενον αὐτοῦ, ὁ μὲν Αἰσχύλος ἄλλοιότ' ἐλοσχερώς, διδοὺς ἀντ' αὐτῶν, πύ λ α ς Ὀ γ κ α ς Ἀ θ ά ν α ς, Β ο ρ ρ α ί α ς, καὶ ἐβδόμας, ὁ δὲ Εὐριπίδης τῷ αὐτῷ τῶν «ἐβδόμων» ὀνόματι μόνας τὰς παρὰ Πausανίαν Ὑψίστας ἀντικαθίστησιν. Ἡ παρ' Εὐριπίδην φανερὰ αὐτῇ τῶν Ὑψίστων ὑπὸ τῶν «ἐβδόμων» ἀντικατάστασις ἀσφαλῶς τεκμήρασθαι δίδωσιν ὅτι αἱ αὐταὶ πύλαι νοοῦνται τοῖς δυσὶ διαφόροις τούτοις ὀνόμασιν. Ὅτι δὲ καὶ τὸ ὑπὸ Στατίου διδόμενον ὄνομα Culmina Dircaea οὐδὲν ἄλλο ἢ τὰς Κρηναίας ἀντικαθίστησιν, ἅς μόνας παρασιωπᾷ, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦτο κατάδηλον. Κατὰ τοιαύτην ἀναλογίαν δυνάμεθα ἐπίσης εὐρεῖν τίσι τῶν ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀναφερομένων πυλῶν ἀντιστοιχοῦσιν καὶ αἱ πύλαι Ὀγκας Ἀθάνας καὶ Βόρραιαι τοῦ Αἰσχύλου, ὥσπερ καὶ αἱ παρ' Ἀπολλοδώρῳ Ὀχνηίδες, ἅς ἤδη πολὺ εὐλόγως εἰς Νηίστας διωρθωμένας ἐστέρεξμεν. Τὰ τερατεύματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας τοῦ Αἰγυπτίου Νόννου, τοῦ περιστέλλοντος μετ' ἰδιαζούσης αὐθαιρεσίας πάντα ἐλληνικὸν μῦθον πᾶν ἄλλοχότῳ, οἷον αἰγυπτιακῇ τε καὶ ἀσιατικῇ καὶ εἴ τι

ἔχοντε. Τὸ μάταιον τῶν ἀγώνων τοῦ Brandis παντοῦ-
τρόπως τὰ τε Νόννου καὶ πᾶν τὸ ἀπτόμενον τῆς τῶν
Φοινίκων θρησκείας ἰχνηλατήσαντος, ὅπως τῇ συν-
δρομῇ αὐτῶν τὰ τῶν ἐπτά πυλῶν διορίσῃται, ποιεῖ
κατάδηλον τοῦτο, ὅτι μεθ' ὅλην τὴν ἀνὰ τὴν χαλδαί-
κην ἀστρολογίαν μακρὰν αὐτοῦ περιπλάνησιν, ἐκῶν ἀ-
κίων ἐπανήλθεν αὐθις εἰς τὰς μαρτυρίας τοῦ Πausανίου,
ὡς εἰς τὰς ἀσφαλεστάτας, ἐπιπροσθεῖς, *zuin Glueck*
besitzen wir aber an Pausanias einen sicheren
und durchaus zuverlässigen Führer, dessen Lei-
*tung wir uns ohne Bedenken anvertrauen dürfen.*¹
Ἄλλ' ἀτυχῶς καὶ τὸν Πausανίαν παρενόησεν ὁ Bran-
dis, ἐσφαλμένως ἐκλαβὼν αὐτὸν ἀρξάμενον καὶ πε-
ράναντα τὴν τῶν ἐπτά πυλῶν ἀπαρίθμησιν κατὰ συ-
νεχῇ θῆθεν περιδρομῇ, ἀπὸ τῶν Ἡλεκτρῶν τοῦτ'
ἐστὶ πυλῶν πρώτων, εἰς τὰς Ὀμολωίδας τελευτάτας.
Ἐάν, κατὰ τὴν γνῶμην ταύτην τοῦ Brandis, στέρξω-
μεν ὅτι ὁ Πausanίας ἡρίθμησε τὰς ἐπτά πύλας ἀρ-
ξάμενος κατὰ κυκλικὴν περιδρομῇ ἐξ ἀριστερῶν
πρὸς τὰ δεξιὰ, τότε αἱ Προιτίδες, αἱ τὴν εἰς Χαλ-
κίδα παρέχουσαι ἔξοδον, οὐκ ἂν ἄλλως ἡδύναντο
νοεῖσθαι ἢ τῷ ποταμῷ Δίρκῃ προσκείμεναι, ἅτε
ἀμέσως μετὰ τὰς Ἡλέκτρας ὑπὸ Πausανίου κατα-
λεγόμεναι, πρᾶγμα ὅπερ καὶ κατ' ὄναρ ὑποθέ-
σθαι ἀσύγγνωστον. Ἑτέρα τοῦ Brandis πλημμυλεία
ἐστὶν αὕτη, ὅτι καθοράται ἐχόμενος² τοῦ περιδρόλου
καὶ τῶν πυλῶν τῆς Καδμείας, ὡσανεὶ προὔκειτο περὶ

¹) Brand. αὐτόθι.

²) Brand. αὐτόθι.

τοῦ παναρχαίου ἐκείνου πολιίσματος, περὶ οὗ οὐδὲ οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ ἐγίνωσκον πλείω ἡμῶν. Καὶ ὑπότε-
θεμένου ἄρα ὅτι ὁ Φοῖνιξ Κάδμος¹ ἔδωκεν ὀνόματα
πλανητῶν ταῖς πύλαις τοῦ ὑπ' αὐτοῦ χτισθέντος πο-
λίσματος, οὐδεμία ἐκ τῆς αὐτόχρημα ἐώλου ταύτης
ὑποθέσεως προκύπτει τῇ τῶν Θηβῶν τοπογραφίᾳ ὡ-
φέλεια, ἐπειδὴ οὔτε οἱ ἀρχαῖοι ἐκείνον τὸν πάλαι ποτὲ
τῆς Καδμείας περίβολον καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ πύλας
ἡμῖν ἐξαγγέλλουσιν, οὔτε τῶν νεωτέρων τις δυνατὰ
ζητῶν, ἄλλην παρὰ τὴν τῆς μετέπειτα πόλεως τῶν
Θηβῶν τοπογραφικὴν μελέτην, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐν-
ταῦθα, προτίθεται. Σφάλλεται δὲ καὶ τοῦτο λέγων ὁ
Brandis, ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος μνημονεύει τῶν πυλῶν
τῆς ὑπὸ τοῦ Κάδμου καὶ οὐχὶ τῆς ὑπ' Ἀμφίονος καὶ
Ζήθου προσοικισθείσης πόλεως. Ὁ Ὅμηρος μνημο-
νεύει ῥητῶς τῶν Θηβῶν, τοῦ ὀνόματος δηλαδὴ ἐκεί-
νου, ὅπερ ἐδόθη τῇ πόλει ὑπ' Ἀμφίονος καὶ Ζήθου,
καθ' ἃ ἡμῖν καὶ ὁ Πausanias δηλοῖ, αὐτὸν τὸν ποιη-
τὴν ἐπιμαρτυρόμενος, λέγοντα·

« . . . . . Ἀμφιόνά τε Ζηθόν τε

»Οἱ πρῶτοι Θήβης ἔδος ἔκτισαν ἑκταπόλοιο

»Πόργωσάν τ', ἐπεὶ οὐ μὲν ἀπύργωτόν γ' ἔδυναντο

»Ναίεμεν εὐρύχορον Θήβην, κρατερῶ περ ἴαντε.»²

¹) Περὶ τῶν ἀμφιβολιῶν δρας ὡς πρὸς τὴν ἐκ Φοινίκης καταγω-
γὴν τοῦ Κάδμου ἐκίνησαν οἱ νεώτεροι ἀρχαιολόγοι αὐθὲνα ἡμεῖς
ἐνταῦθα λόγον ποιούμεθα, ὡς ὄντος τοῦ πράγματος. Ἐξω τοῦ ἡμε-
τέρου θέματος. Ἴδε Bursian. Geogr. von Griechld I, s. 202—203.
f. u. Anm.

²) Πaus. 9, 5, 4. Πρ6. καὶ 2, 6, 4. Ὅδυσ. Α. 262. Ἰλ. Δ. 378.
Τεστο. Χιλ. 408, 416. σ. 380, «ὁ Κάδμος κτίσας οὐχὶ τὰς Θήβας

Πόσα δὲ ὁ τῶν Θηβῶν περίβολος εἶχε τὰ κοινὰ πρὸς τὸν τῆς Καδμείας πανάρχαιον, ἡ κατὰ πόσων ὁ εἰς ἑπτὰ τῶν πυλῶν ἀριθμὸς ἔσχεν ἀφορμὴν τὴν παρὰ ταῖς ἀστραβύταις Φοίνιξι καὶ καθόλου τοῖς σημιτικοῖς ἔθνεσιν ἱερὰν ἑπτὰ δα, τοῦτο οὐ μόνον οὐδεὶς ἄλλος πλὴν τοῦ Brandis εἶπε ποτε ὅτι οἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ κὰν τῇ διανοίᾳ συνέλαβε, διότι τὸ μὲν πρῶτον οὐδεμία μαρτυρία οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὑπαινίττεται, τὸ δὲ δεύτερον οὐδὲ κατ' ὄναρ ποτὲ ἀνέβη εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων διάνοιαν. Ὁ Brandis ὅμως οὐ μόνον διάκρισιν οὐδεμίαν τῶν Θηβῶν ἀπὸ τῆς Καδμείας, ὥσπερ καὶ ὁ πολικὸς αὐτοῦ ἀστήρ Νόννος, ποιεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν πυλῶν ἀριθμὸν ἑπτὰ ὡς ἄμεσον προῖόν τῆς ἱερᾶς παρὰ τοῖς Σημίταις ἑπτάδος ὑπολαμβάνει παραδείγματα ἐπαγόμενος τὸν ἑπτὰ πύργον (i) ἐν Βαβυλῶνι τοῦ Βήλου ναόν,¹ τὰ ἑπτὰ τείχη τῶν Ἀγβατάνων², τὰς ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου (συγγραφίστη κατ' αὐτὸν ὑπὸ ἐκχριστιανισθέντος Ἑβραίου) ἑπτὰ χρυσᾶς λυχνίας, τὰς ἑπτὰ λαμπάδας πυρός, τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους, τὰς ἑπτὰ σφραγίδας καὶ τὰ ἑπτὰ πνεύματα. Μικρὸν ἔτι καὶ ἀκουσόμεθα ἴσως, ὅτι καὶ οἱ ἑπτὰ τῶν Ἑλλήνων σοφοί, καὶ τὰ ἑπτὰ θαύματα, καὶ οἱ ἑπτὰ λόφοι τῆς Ῥώμης, καὶ αἱ ἑπτὰ χορδαὶ τῆς ἀρ-

---

μέν, μόνον δὲ τὴν Καδμείαν.» Ἄλλαι σχολιασθῶντινων μαρτυρίαι, βεβαίως περὶ τῆς οὐχὶ ὀφειδόμενης ὑπ' Ἀμφίονος καὶ Ζήθου τῶν Θηβῶν κτίσεως λέγουσαι, εἰσι παντελῶς ἀνάξιοι πίστεως. Πρβ. Unger Theb. Parad. I. I. p. 20, 23, 26. Τῶν ἀρχαίων μόνος ὁ Εὐριπίδης λέγει «Κάδμος ἐπύργωσ' ἄστρ' Ἑβδαίων.» Βαχχ. 172.

¹) Ἡροδ. I. 181. Ἐνταῦθα ὁμοίως ὁ Ἡροδ. δίδωσιν ὀκτὼ πύργους.

²) Ἡροδ. I, 98.

χαίρας λύρας, καὶ οἱ ἐπτά ἐπὶ Θήβας, καὶ οἱ ἐπτά συγγραφεῖς οἱ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπτά πυλῶν ἡμῖν διασώσαντες, καὶ εἴ τι ἕτερον ἀριθμεῖ ἐπτά, ἔχουσι πάντα τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐπτάδος τῶν παναρχαίων σπημίτικων ἐθνῶν. Τοιαῦτα ὁ Brandis ἰδὼν ἐν νῦν καὶ τὴν ἐν ταῖς μάρτυρίαις τῶν ἀρχαίων περὶ τῶν ἐπτά πυλῶν σύγχυσιν.

Οἱ ἐξ Ἀργούσιν κατὰ τῶν Θηβαίων ἐπελθόντες ἀριστεῖς ἦσαν, ὡς γνωστὸν, Τυδεύς, Καπανεύς, Πολυνεΐκης, Ἀδραστός, Ἰππομέδων, Παρθενοπαῖος καὶ Ἀμφιάροσ. Τούτοις ἀντετάχθησαν ἰσαριθμοὶ τῶν Θηβαίων ἥρωες ἔσθθεν.¹ Οἱ τῶν ἐπτά πυλῶν προστάταις ἐπτά τῶν Ἀργείων ἀριστεῖς ἀλλή· ἀλλῶς ὑπὸ τε σδων πριητῶν καὶ τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ Ἀπολλοδώρου γάττονται ἕκαστος. Καὶ πρὸ μὲν τῶν Ἡλεκτρῶν πυλῶν ὁμοφώνως λέγουσιν Αἰσχύλος, Εὐριπίδης, καὶ Παυσανίας ὅτι ἔσθη καὶ ἡγώνισατο ὁ Καπανεύς, κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλοδώρον ὁ Παρθενοπαῖος.² Πρὸ δὲ τῶν Προτιδῶν Τυδεύς μὲν κατ' Αἰσχύλον καὶ Παυσανίαν, Ἀμφιάροσ δὲ κατ' Εὐριπίδην καὶ Ἀπολλοδώρον.³ Ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸ τῶν Νηϊστῶν πυλῶν, κατὰ μὲν τὸν Αἰσχύλον ὁ Ἰφικλῆος κατὰ δὲ τὸν Παυσανίαν ὁ Πολυνεΐκης, κατὰ δὲ τὸν Εὐριπίδην, ὁ Παρθενοπαῖος.⁴ Ἐκδοῖς καὶ κατὰ

¹) Ἀπολλοδ. 4, 6, 3. Αἰσχ. ἐπτά ἐπὶ Θήδ. 268.

²) Αἰσχ. ἀπόδοι 404. Εὐριπ. Φοῖν. 1129. Παυσ. 9, 87. Ἀπολλοδ. 3, 6, 6.

³) Αἰσχ. αὐτόδοι 358. Παυσ. 9, 18, 1. Εὐριπ. Φοῖν. 1109. Ἀπολλοδ. 3, 6, 6.

⁴) Αἰσχ. αὐτ. 439. Παυσ. 9, 25, 2. Εὐριπ. Φοῖν. 1167.

τάς λαίπας, πύλας, ἢ αὐτῆς τῆς πάσης τῶν ἀριστέων
παρουσιάζεται σύγχυσις. Κυκλῶν δὲ ἐξαιρουμένων
αὐτῶν ἡνωμένων, καθήκει ἐξαιρῆναι καὶ τὰς ἐκ τῆς χαλκίδας
ἀστυνορίας, καὶ τῆς τοῦ Διόσκου ποιήσεως συμπερά-
σμετα, ὡς ἐν τῷ ὁρόσει τὸ περιεχόμενον γενομένην ὅτι
καὶ ἀστυνορίας καὶ ἀστυνορίας καὶ ἀστυνορίας τοπο-
θεσίας ὑπόθεσιν. ὡς ἐν τῷ ὁρόσει τὸ περιεχόμενον
αὐτῶν τριῶν ἡρωικῶν πύλων γένεσις, ὡς καὶ
πρότερον, εἰρητοῦ καὶ μεγάλῃ ἀπαιτείᾳ τῶν Θεῶν,
καὶ διὰ τὴν τῶν Ἑλεκτῶν καὶ πρὸς τὰς Ἡλαταιάς,
τὴν Ἰωλόν, τὰς Ἐλευθέρους, τὰς Υαίτας, καὶ τὴν Ἀτ-
τικὴν γένεσις, διὰ τὴν Ἡρωικῶν καὶ πρὸς τὴν βο-
ρειοανατολικὴν Βασιλίαν, τὴν Χαλκίδα, καὶ τὴν Ἐυ-
βοίαν, ἐκ γένεσις, διὰ τὴν Νηϊατῶν καὶ πρὸς τὴν Ὀγ-
χηστῶν, τὰς Θεσπίας, καὶ τὰς Λοίπας καὶ τὴν δυτι-
κὴν ἢ βορειοδυτικὴν Βασιλίαν, καὶ ἐκείθεν πρὸς
τὴν Πωκίαν καὶ πρὸς τοὺς Δελφοὺς κυριώτατα. Αἱ ἀπὸ
τῶν δεξιῶν τριῶν πύλων τοῦ ὁρόσει τὸ περιεχόμενον
φέρουσαι εἰς τὰς τρεῖς πρώτους ἀπὸ τῶν Θεῶν πύ-
λας ὁδοί, διαμένουσιν ἐπὶ καὶ νῦν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας
τῆς ἀρχαίας, ὅποιαι ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐκεί-
νησαν. ὡς περὶ δὴ τὴν τῶν πύλων αὐτῶν καὶ νῦν
ὁδοὶ τῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων προσερχόμενης σιδηρῆς δλ-
λῆς ἀνάγκη φησὶ καὶ τὴν εἰς ἀπὸ τῆς εἰσοδοῦ καὶ τὴν διὰ
τοῦ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς
«κοίτης ὁδοῦ», παρ' ὅν φέρει κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ
τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς ὁδοὺς
ξίτος. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπὸ
Χαλκίδας εἰς Θήβας πάλαι τε καὶ νῦν ἀγρυσσα, μόνον
ὑπὸ τοὺς πρὸς βορρᾶν πρόποδας τοῦ Τευμησσοῦ πα-

ρέχει εὐχατόρθωτον τὴν πορείαν μέχρι τῆς κώμης ἢ ἀκριβέστεραν μέχρι τῆς βρύσεως τῶν Ἀγίων Θεοδώρων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀπὸ Θεσπιῶν, τῶν γειτνιαζουσῶν αὐταῖς πόλεων, καὶ τῶν Δελφῶν πρόσθοδος, ἐν τῇ ἀρχαιότητι οὐδαμῶς ἄλλως ἐκτελεῖσθαι ἠδύνατο, ἢ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὑπερκειμένου τῆς θέσεως Βάγια ὁρους ἀγοῦσης ἀπὸ τοῦ Ἐρημοπάτρου εἰς τὴν κώμην Πυρί, καθ' ἃ πᾶν ὀρθῶς φρονεῖ καὶ ὁ σοφὸς ἡμῶν καθηγητὴς Michaelis, ἀκαταμάχητον διδούς λόγον, ὅτι ἡ φύσις αὐτῆ τοῦ ἐδάφους οὐκ ἂν ἐπέτρεπέ ποτε ἄλλην ἢ τὴν διὰ τῆς θέσεως Βάγια ἄγουσαν ὁδόν, ἐπειδὴ τὰ τε ἔλη καὶ αἱ συχναὶ πλήμμυραι ἐπὶ τῶν πρὸς βορρᾶν ταπεινότερων χωρίων τῆς παρὰ τὸν Θεσπιον ποταμὸν κοιλάδος ἦσαν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὥσπερ τὰ νῦν, ἐμπόδια πρὸς πᾶσαν πορείαν οὐδαμῶς εὐυπέρβλητα.¹

Περὶ τῆς γενικῆς ἄρα θέσεως τῶν Προιτίδων καὶ τῶν Νηιστῶν πυλῶν οὐδεμία ἐναπομένει ἡμῖν ἀμφιβολία, ὥσπερ καὶ περὶ τῶν Ἠλεκτρῶν, ἃς ἐνθυμίζεται ἤδη ὁ ἀναγνώστης ποῦ κατὰ τὰς σαφεῖς μαρτυρίας Ἀρριανοῦ καὶ Πausανίου τεθείκαμεν. Καὶ τὰς μὲν δὴ Προιτίδας ζητητέον μικρόν τι ἐγγύτερον ἢ ἀπώτερον ἐπὶ τῆς ἀπάντικρὺ τῆς βρύσεως τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ὁχθῆς τοῦ Ἰσμήνου, τὰς δὲ Νηίστας παρὰ τὴν ὁχθὴν ὡσαύτως τῆς Δίρκης, ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ γειτονίᾳ τοῦ ὑπὸ τὸν μεγάλον ἐνετικὸν πύργον Ἀδφου. Τοιαύτη καὶ οὐδεμία ἄλλη τῶν εἰρημένων τριῶν πρωτευ-

¹) A. Michaelis, Archæol. Zeitung 1874. s. 164. Ulr. Reis. u. Forsch. II, 82.

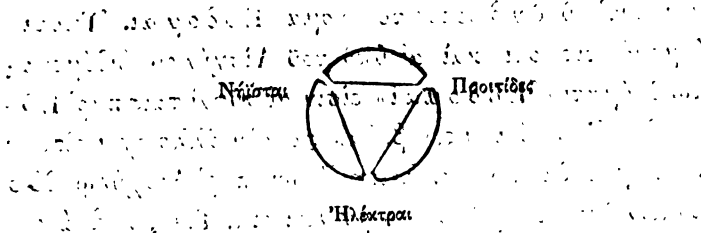
ουσῶν πυλῶν ἀναζήτησίς ἐστι δυνατὴ παντὶ ἀρχαιο-
λόγῳ, στηριζομένῳ ἐπὶ τῶν μόνων θετικῶν τοῦ Παι-
σανίου καὶ Ἀρριανοῦ μαρτυριῶν. Ὁ Brandis ὁμῶς,
ἵνα μὴ ἀποσπῇ ἐκ τῶν πλανητικῶν τοῦ Νόννου δο-
ξασίων, καὶ ἵνα ἐμμείνη τῇ γνώμῃ αὐτοῦ, ὅτι δηθεν ὁ
Παισανίας ἠρίθμησε τὰς πύλας κατὰ συνεχὴ τοῦ περι-
βόλου τοῦ τείχους περιδρομὴν, αὐτογνωμονέστατα τί-
θησι τὰς Νηίστας ἐπὶ τῆς βορείας τοῦ περιβόλου πλευ-
ρᾶς. Κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ δὲ διδομένην οὕτω ταῖς Νηί-
σταις θέσιν, ἔδει πάντως τὴν ὁδὸν τὴν ἀπ' αὐτῶν εἰς
Θεσπίας ἀγούσαν κατὰ πολὺ ἐπὶ τοῦ ταπεινότερου
ὑπακειμένου Θηβαϊκοῦ πεδίου ἐκτρέπεσθαι, ὅπερ ὅσω
ἄσχετον τόσῳ καὶ παράλογον φαίνεται, δι' ἃ καταδεί-
κνυσιν ἀνωτέρω ὁ σοφὸς Michaelis συχνὰ πρὸς τὴν
διὰ τοῦ πεδίου πορείαν ἐμπόδια.

Ὡς περ αἱ τρεῖς πρωτεύουσαι πύλαι σκοπίμως πρὸς
τὴν ἐπιμιξίαν τῶν τε εἰρημένων πόλεων καὶ τῶν πέριξ
ἐν γένει τόπων ἐπὶ τῶν τριῶν κυρίων ὁδῶν τῶν ἀγού-
σων εἰς Θήβας ἐστήθησαν, οὕτω δέον ὑποθέσθαι ὅτι
καὶ αἱ λοιπαὶ τέσσαρες πύλαι οὐχὶ ἐπὶ κάσμῳ μόνῳ ἢ
εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχεν ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἰδρύθησαν. Ὁ
ὀρθὸς λόγος πείθει ὅτι καὶ αἱ τέσσαρες αὗται σκοπί-
μως καὶ χρησίμως ἐστήθησαν ἐπὶ τοῦ περιβόλου καὶ
κατ' ἀνάλογα διαλείμματα, ἵνα ἡ δι' αὐτῶν ἐξοδός τε
καὶ εἰσοδὸς ἀποδαίνῃ ἐπιτηδεΐα ὥς οἶόν τε. Τὴν εὐνόη-
τον ὅσω καὶ ἔλλογον ταύτην ὑπόθεσιν οὐδαμῶς ἔσχεν
ὁ Brandis ὑπ' ὅψει, διό καὶ τὰς πλείστας τῶν πυλῶν
κακῶς ποιῶν ἐπὶ τοῦ πρὸς δυσμᾶς ἡμικυκλείου τοῦ
περιβόλου τοῦ τείχους ἐσώρευσεν, ἐνθα καὶ τὰ κρημνῶ-
δες αὐτὸ τοῦ τῆς Καδμείας λόφου ἀρχεῖ καταδείξαι

ὅτι κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην ἰδίᾳ πολλῶν χαλασιωτέρα ἢ ἄλλοθι πού ποθ' περιδόλου καθίσταται ἡδὲ ἐξόδος τε καὶ εἰσόδος. Τὴν αὐτολοργίαν δὲ αὐτοῦ ὅτι ἐπὶ τῆς τοιαύτης γνώμης, ὅτι ὁ Ἀμφίων καὶ Ζῆθος ἐπ' αὐτὸν ἐλθόντες ἔβησαν πρὸς τὸν ἐπ' αὐτὸν ἐλθόντα καὶ ἔχον κατὰ βράχυντα διασφραγίσματα τὰς πύλας τείχος τῆς πανάρχαιας Κασμείας, συνήχρισαν τῷ ὅπ' αὐτῶν κτισθέντι μεγάλῳ περιδόλῳ, καὶ ὅτι κατὰ μέγα δῆθεν μέρος τῆς ἡδὲ ὑπαρχούσας πύλας ἤρκεσθ' ἔπαιον τὴν τοιαύτην αὐτοῦ, λέγομεν, αἰτιολογίαν οὐ μόνον ἀσθενεστάτην ἀλλὰ καὶ ἀπαυωτάτην εὐρίσκομεν, ἐπειδὴ ἡμεῖς τοῦλάχιστον διὰ πάντος ὑπὲρ τῆς γνώμης ἀγόμεθα, ὅτι, ἐκ τῶς μικροῦ πινος μέρους, ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ ἰδίᾳ τῆς Κασμείας πλευρᾷ, ὁ μικρὸς τῆς ἀρχαιοτάτης Κασμείας περιβολὸς οὐδεμίαν πρὸς τὸν νεώτερον καὶ δεκάκις περίπου μετρίονα περίβολον τῆς ὅλης πόλεως, τὸν ὅπ' Ἀμφίονος καὶ Ζήθου κτισθέντα, εἶχε συνάφειαν. Βεβαίως οἱ νέοι τειχίστατ' ἐλαβον πρόνοιαν ἵνα διὰ καταλλήλιον ἐπὶ τοῦ ὅπ' αὐτῶν κτισθέντος περιδόλου πυλῶν καθίσταται ἐπιτηδεία ἢ εἰς πόλιν καὶ κώμας καὶ ἀγροὺς ἐξόδος, καὶ τὰν ἀπάλιν.

Ἐνούμενα δὲ νοητῶν γραμμῶν τὰ τρία σημεῖα τῶν θέσεων, ὅφ' ὧν ἴσταντο αἱ τρεῖς πρωτεύουσαι πύλας, ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ παραδεθεγμένῳ τοῦ τείχους περιδόλῳ ἐγγεγραμμένον τρίγωνον, ἴσος ἑλὲς περίπου, αἱ κορυφαὶ μὲν αἱ Ἡλέκτρας πύλαι, αἱ δὲ πρὸς τῇ βάσει γωνίαι αἱ Νήτωται καὶ αἱ Προτιίδες. Ἐν ταύτῃ κατανοεῖται ὡς ῥαδίως ὅτι αἱ τέσσαρες λοιπαὶ πύλαι ἦσαν ἀποκατεστημέναι ἐπὶ τῶν τριῶν τόξων, τῶν προκυπτάντων ἐκ τοῦ ἐγγεγραμμένου τριγώνου.

Πρὸς μάλιστα ἰδέεσθαι σαφηνεῖαν παρατιθέμεθα ὥδε τὸ
σχηματιζόμενον ἐν τῷ περίθλῳ ἐγγεγραμμένον ἰσο-

Περὶ τὸν βεβαίως εἰπεῖν ὅτι, τριῶν ὀκτῶν τῶν
τῆξων καὶ τῶν ὑπολειπομένων πυλῶν αὐσῶν τεσσά-
ρων, ἔδει κατ' ἀνάγκην καίεσθαι ἐπὶ τοῦ ἐνός τῶν τό-
ξων τὰς δύο, διότι πάντα ἀπὸ θάνατον τὸ ὑποθέσθαι ὅτι
τρέποντι τῶν τριῶν ἢν ἀνευ πύλης.

Ἀπλῶς μόνον ἐξονομάζων ὁ Πausanías τὰς τέσ-
σερας δεικτερευούσας πύλας καὶ οὐδαμῶς ἐνδιατρίβων
περὶ αὐτάς, δίδωσι τεκμήρασθαι ὅτι αὐταὶ οὐδὲν πα-
ρεῖχον ἀξιοθέατον, διὰ δὲ τρυφῇ πιθανώτατα καὶ τῆς
ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀνεγγυς θέας ἀπηξιώθησαν.

Μετὰ τὰς Νηίστας ἔρχονται κατὰ τὴν τοῦ Πausa-
νίου ἀπαρίθμησιν αἱ Κρηναῖαι, ἀνευ ὁμῶς τινός
οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης περὶ τῆς θέσεως αὐτῶν νύξεως.
Ἰδῶμεν νῦν ποῦ ζητητέον αὐτάς. Τὰς Κρηναίας ἡ
Κρηνίδας διδοῦσιν, ὡς εἶδομεν, Πausanías, Εὐριπίδης,
καὶ Ἀπολλοδώρος. Ὁ δὲ Στάτιος πάσας μὲν τὰς λοι-
πὰς πύλας ὀνομάζει τοῖς αὐτοῖς τῷ Πausanίᾳ ὀνό-
μασι, μόνας δὲ τὰς Κρηναίας παρασιωπᾷ καὶ δίδωσιν
αὐτ' αὐτῶν τὸ ὄνομα Culmina Dircaea. Ἐναπομένει
ἄρα μαθεῖν τίς καὶ τῶν παρ' Αἰσχύλῳ τριῶν πυλῶν

«Ὀγκας Ἀθῆνας», «Ἐβδόμη», καὶ «Βόρραιαι» ἀντιστοιχοῦν τὰς Κρηναίας Παρ' Εὐριπίδῃ ἐν μόνῳ ὅτι τῶν ἐκείνῃ πύλων κατασκευάσαι, τοῦτον Ἰφίστου, καὶ ἀπ' αὐτῶν ὕλῃσι τοῦ ὅτιμα Ἐβδομαί. Ὑποθέμενός τις ὅτι καὶ αἱ ἐκ τοῦ Αἰσχύλου ἐδόρυται τῇ ἐβδόμῃ. «Ἐβδομαί» εἰσιν αἱ αὐταὶ τὰς παρ' Εὐριπίδῃ, «Ἐβδόμας», βελῶς οὕτως ἄλλο ἔχει εἰπεῖν ἢ ἐκείνῃ μὴ ἐκ τῶν ἐκτελεσθέντων παρ' Αἰσχύλῳ δύο πύλων ἀντιστοιχοῦν τὰς Κρηναίαις. Τίνες δὲ ἄρά γε, αἱ τῆς Ἀθῆνας Ὀγκας, ἢ αἱ Βόρραιαι ἀντιστοιχοῦσι τὰς Κρηναίαις; Καθ' ἡμᾶς αἱ «Βόρραιαι» καὶ οὕτως αἱ «Ὀγκας Ἀθῆνας» ἀντιστοιχοῦσι πιθανώτατα τὰς Κρηναίαις. Οὕτως ἀρὰ προκρίπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ αἱ Ὀγκας Ἀθῆνας πύλαι τοῦ Αἰσχύλου ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς Ὀγυγίας τῶν λοιπῶν μαρτύρων. Ἀλλὰ τίς ἐγγυᾶται ἡμῖν, ὅτι αἱ «Ἐβδομαί» τοῦ Αἰσχύλου εἰσιν αἱ αὐταὶ τὰς «Ἐβδόμας» τοῦ Εὐριπίδου; Ἐνταῦθα ἀτυχῶς κεῖται ἕτερος Γόρδιος δεσμός, ὃν ἐὰν μή τις διατάμη τῇ σπάθῃ τῆς γνώμης, ὅτι αἱ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς ποιηταῖς «Ἐβδομαί» ἦσαν αἱ αὐταί, μάτην μέλλει ζητεῖν ἄλλην τῶν ἀσυμβιβάστων συμβιβασιν. Ἐπειδὴ δὲ εἵπομεν ὅτι ἀποδεχόμεθα μᾶλλον τὰς Βόρραιας τοῦ Αἰσχύλου ὡς τὰς αὐτὰς τὰς Κρηναίας τῶν λοιπῶν, σημειούμεθα πρῶτον μὲν ὅτι, ἐκτός τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰσχυίου λέγοντος (σ. 713) «Ὀγκας Ἀθῆνας» τὰς Ὀγυγίας πύλας λέγει, τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα Ὀγκας συμβιβάζεται πῶς καὶ πρὸς τὰ ὀνόματα Ὀγυγος καὶ Ὀγυγία, καὶ συνηχεῖ αὐτοῖς, καὶ συγγενές φαίνεται ὃν, καθάπερ καὶ ὁ Preller πι-

θανολογῶν ἀποφαίνεται,¹ δεύτερον δὲ ὅτι τὸ ὄνομα Βόρραιαι, μεταβαλλόμενον εἰς Κρηναῖαι οὐδὲν τὸ ἀποπὸν δίδωσιν, ἅτε κρηνῶν οὐ μόνον οὐκ ἔλλειπουσῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισημοτάτων μάλιστα τεινουσῶν πρὸς τὸ τοῦ τείχους βόρειον ἡμικύκλιον. Ὑπ' ἀρχαίου χωρὶς τίνος ὄκνου ἠδύναντο ἂν ἐκλήθηναι ἢ τε Δίρκη κρήνη καὶ ἡ Οἰδιποδία πρὸς βορρᾶν τείνουσαι, διότι γνωστὸν ὅπόσον συχνῶς οἱ ἀρχαῖοι, καὶ μάλιστα οἱ ποιηταί, περὶ τὰ τοῦ ὀρίζοντος σημεία ἐσφάλλονται.² Συγκεφαλαιοῦντες ἤδη τάνωτέρω λέγομεν ὅτι, αἱ μὲν «Εβδομαί» εἰσὶν αἱ Ὑψισταί, αἱ δὲ «Βόρραιαι» αἱ Κρηναῖαι, αἱ δὲ «Ὅγκας Ἀθάνας» αἱ Ὠγύγαι.

Τὸ ὄνομα Κρηναῖαι ἔδωκεν ἀνέκαθεν ἀφορμὴν, καὶ δικαίως, εἰς τὸ τοποθετεῖν τὰς πύλας ταύτας παρὰ τινὰ κρήνην, καὶ ἐπειδὴ ἐπισημοτάτη τῶν κρηνῶν πάλαι τε καὶ νῦν ἐστὶν ἡ Δίρκη, ἡ προσοχὴ τῶν ἀναζητούντων τὰς προκειμένας πύλας εἰς αὐτὴν ταύτην κυρίως τὴν Δίρκην ἐστρέφετο. Διὰ ταῦτα ὁ μὲν Στάτιος, ὡς προεῖρηται, *Gulmina Diricaea* τὰς Κρηναίας ὠνόμασε, ὁ δὲ τοῦ Εὐριπίδου σχολιαστὴς σημειοῦται, «Κρηναίαισι), ταῖς ἐν τῇ Δίρκῃ, ταῖς ἀπὸ τῆς κρήνης Δίρκης καλουμέναις», σὺν δὲ τούτοις καὶ τόδε, «ἴσως τῇ Δίρκῃ παρέκειντο καὶ ἀπὸ ταύτης ὠνομάσθησαν»³. Τὰς Κρηναίας ἢ Βορραίας τοποθετοῦσιν οἱ γεώτεροι ἄλλῃ ἄλλος. Κατ' Οὐλερίχον καὶ Βουρσιανὸν αὗται ἴσταντο ἐπὶ τῆς ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς κώμης *Muri* πε-

¹) Preller Griech. Mythol. I. 26—27. 148—149.

²) Böckh, Encyclop. deir phl. Wrsenschaft. s. 329—340.

³) Stai. Theb VIII, 358. Σχολ. Βύρου. Φοίν, σ. 238—κ' ε'.

διάδος, παρὰ τὴν ἐτέραν δηλον ὅτι τῶν ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ πηγῶν. Καθ' ὧμας ἡ ὑπόθεσις αὕτη, εἰ καὶ ὑπ' ἀνδρῶν οὕτω δοκίμων ἐκφέρεται, παραβιβασμένη τὰ μάλιστα φαίνεται. Τὸ καθ' ὧμας μετὰ πλείστου ἀν ὅκνου ἡδυνάμεθα ἀποδέξασθαι τὴν γνώμην ὅτι αἱ Κρηναῖαι ἢ Βόρραιαι (culmina Diriaea) οὐκ ἦσαν παρὰ τὴν Δίρκην (τὸ Παραπόρτι). Οὐδεμία τῶν ἐτέρων περὶ τὰς Θήδας πηγῶν ἡδύνατο ἂν μετὰ τὴν Δίρκην ἐπισπᾶσθαι τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων μᾶλλον τῆς «βρύσεως τῶν ἁγίων Θεοδώρων». ἐπειδὴ ὅμως ἀκριβῶς γνωρίζει ἡμῖν ὁ Πausanías ὅτι παρὰ τὰν κρήνην ταύτην ἴσταγτο αἱ Προϊτίδες, ἀναγκαίως ὀφείλομεν ἀποδέξασθαι ὅτι Κρηναῖαι ἢ Βόρραιαι ἦσαν αἱ παρὰ τὴν Δίρκην. Ἡ γνώμη ἄρα τοῦ Forchhammer ἐστὶν ἐνταῦθα τοῦλάχιστον εὐστοχος, ἡ δὲ τοῦ Brandis, τι θέντος τὰς Κρηναίας μεταξὺ τῶν Νηϊστῶν καὶ τῶν Ὑψίστων, ἐπ' οὐδενὸς λόγου βασιίζεται.

Μετὰ τὰς Κρηναίας καταλέγει ὁ Πausanías τὰς Ὑψίστας. Τὸ κείμενον αὐτοῦ ἔχει ὧδε, «Ἡύλας δὲ Κρηναίας, τὰς δὲ Ὑψίστας ἐπὶ λόγῳ τοιῶδε ὀνομάζουσι *** πρὸς δὲ ταῖς Ὑψίσταις Διὸς ἱερὸν ἐπὶ κλησὶν ἐστὶν Ὑψίστου». Ὡς καθορᾷ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῶν τριῶν ἀστερίσκων, τὸ κείμενον ὑπέστη ἐνταῦθα κολόθωσιν. Αὕτη δὲ ἡ φύσις τοῦ λόγου ἐμφαίνει ὅτι τὸ δεύτερον δὲ ἐστὶν ἐσφαλμένη γραφή, ὡς ἐσημειωσάμεθα πρὶν καὶ πρότερον. Ἐδει δηλον ὅτι ἔχειν τὸ χωρίον, «τὰς δὲ Κρηναίας, τὰς τε Ὑψίστας, ἐπὶ λόγῳ τοιῶδε ὀνομάζουσι ***». Λυπηρόν ὅτι ἐξέπεσον ἐνταῦθα αἱ λέξεις, δι' ὧν ἔλεγεν ὁ Πausanías τὴν αἰτίαν, ἥς ἕνεκα αἱ Κρηναῖαι ἔσχον τὸ ὄνομα, καθ' ὃν

τρόπον λέγει καὶ τὴν ἀφορμὴν τοῦ τῶν Ὑψίστων ἐνό-
ματος. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλλειψὶς αὐτῇ τῆς παρὰ Παυ-
σανίου μαρτυρίας ἐπεικῶς συμπληροῦται ὑπὸ τοῦ
culmina Dircaea καὶ τῶν προμνημονευθέντων
σχολίων.

Τὰς Ὑψίστας τοποθετοῦσιν ὁ τε Οὐλερίχος καὶ ὁ
Βουρσιανὸς ἐκεῖ ἐνθα ὅφ' ἡμῶν τίθενται αἱ Κρηναῖαι ἢ
Βόρραται, ἰσχυρίζομενοι ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ὑπὲρ τὴν Δίρκην
μέρος τῆς Καδμείας ἐστὶ τὸ πάντων Ὑψίστον, ἔδει ἀναγ-
καίως καὶ τὰς Ὑψίστας πύλας ἵστασθαι ἐνταῦθα, κατὰ
κυριολεκτικὴν τοῦ ὀνόματος ἐννοίαν. Ὁ Πausanίης δ-
μως λέγει ὅτι αἱ Ὑψίσται ἔσχον τὸ ὄνομα, οὐχὶ ἐκ τῆς
ἐπὶ ὕψιλου θέσεως αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς γειτονίας πρὸς
τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς Ὑψίστου. Ποῦ δὲ ἄρα γε ἐκεῖ τὸ
ἱερὸν τοῦτο τοῦ Διός, παρ' ᾧ αἱ Ὑψίσται ἵσταντο; Ἡ
γνώμη ὅτι αἱ Ὑψίσται ἵσταντο ἐπὶ τοῦ μετὰξὺ τῶν
παρὰ τὴν Δίρκην πυλῶν καὶ τῶν Ἡλεκτρῶν τόξου, φαί-
νεται ἡμῖν λίαν παραβεβιασμένη, διότι αὕτη ἡ φύσις
ποιεῖ φανερόν, ὅτι ἡ δυτικὴ τῆς Καδμείας πλευρὰ,
ἀπότομος οὖσα καὶ ἤκιστα ἐπιτηδεῖα πρὸς ἐξοδόν τε
καὶ εἰσοδόν, οὐδ' αὖτως συνεχῶρει τὴν ὑπαρξίν δύο πυ-
λῶν (Ὠγυγίων τε καὶ Ὑψίστων) ἐπὶ τοῦ ἄλλως βρα-
χείος τούτου τόξου. Ἀλλαχοῦ ἄρα θετέον τὰς Ὑψί-
στας ἢ «Ἐξοδόμας».

Στέρξαντες ἀνωτέρω τὴν ταύτότητα τῶν Ὠγυ-
γίων καὶ τῶν Ὀγκας Ἀθάνας πυλῶν, ζητήσωμεν νῦν
καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν. Ὁ Forchhammer τίθησι τὰς
Ὠρυγίας πάνυ αὐτοδούλως ἐπὶ τῆς βορείας τοῦ περι-
βάλλου πλευρᾶς. Αἱ πύλαι δὲ Ὀγκας Ἀθάνας εἰσὶ κατ'
αὐτὸν οὐχὶ αἱ Ὠγύγιοι, ἀλλ' αἱ Κρηναῖαι. Περιττόν

εἰπεῖν ὅτι καὶ ἡ γνώμη αὕτη αὐθαίρετος. Κατὰ τὸν ἀρχαιολόγον τοῦτον, οἱ Θηβαῖαι χρονολογοῦντες τὸν κατακλυσμὸν ἀπὸ τοῦ Ὀγύγου, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῇ τῆς πλυμμύρας ἐννοίᾳ ταυτίζοντες, ἐκείνας τῶν πυλῶν αὐτῶν μετὰ λόγου Ὀγυγίας ὠνόμασαν, αἵπερ κατὰ τὸ βόρειον τοῦ τείχους μέρος, τὸ πρὸ παντὸς ἄλλου πάσῃ ἐπερχομένη ποτὲ πλυμμύρα, ἐνεκα τῆς ταπεινοτέρας αὐτοῦ θέσεως, ὑποκείμενον, ἵσταντο.¹ Ἐκαστος ἐν νοεῖ πέσον ἐν τοπογραφικαῖς ἐρεῦναις εἰς ἡ ἀνάξια πίστεως τὰ τοιαύτης φύσεως συμπεράσματα. Ἡ θέσις τῶν Ὀγυγιῶν ἢ Ὀγκας Ἀθάνας πυλῶν, ὧν τὸ ὄνομα ἦν κατὰ Πausanίαν τὸ ἀρχαιότατον τῶν ὀνομάτων πασῶν τῶν λοιπῶν πυλῶν, εὐρίσκεται πιθανώτατα ἐπὶ τοῦ μικροῦ τμήματος τοῦ παναρχαίου τῆς Καδμείας τείχους, ἐκεῖνου δηλαδὴ, ᾧ συνῆψαν Ἀμφίων καὶ Ζῆθος τὸν μετέπειτα μέγαν περίβολον, τοῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τοῦ τόξου τοῦ μεταξὺ Κρηναίων καὶ Ἡληκτρῶν. Ἐνταῦθά που, ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, ἦν καὶ ὁ τῷ Πausanίᾳ, εὐρισκομένῳ περὶ τὸ Ἡράκλειον, δεχθεὶς βωμὸς τῆς Ὀγκας Ἀθηνᾶς, σὺν δὲ τούτῳ καὶ τὸ ἐν ὑπαίθρῳ ὡσαύτως ἄγαλμα αὐτῆς. Λέγει δὲ καὶ ὁ τοῦ Αἰσχύλου σχολιαστῆς «γείτονας πύλας τὰς τῆς Ἀθηνᾶς φησὶν Ὀγκείας, ἀφ' ἧς καὶ αἱ πύλαι αὗται ἐλέγοντο»². Ταῦτα πείθουσιν ἡμᾶς τοποθετεῖν τὰς Ὀγυγίας ἢ Ὀγκας Ἀθάνας πύλας μικρόν τι τῶν τοῦ ὑδραγωγείου καμαρῶν βορειοδυτικώτερον.

Γνωστῶν γενομένων ἤδη κατὰ τὰ νυνωτέρω τῶν θέσεων, ἐν αἷς αἱ πέντε τῶν πυλῶν ἵσταντο, φέρε νῦν

¹) Eorchh Rod. Preb. Hept. 14.

²) Ioh. Ung. Theb. Pradox. I. III. p. 267—59.

καὶ τὴν θέσιν τῶν Ὁμολωίδων καὶ εἶτα τὴν τῶν Ἑψίστων ἀναζητήσωμεν.

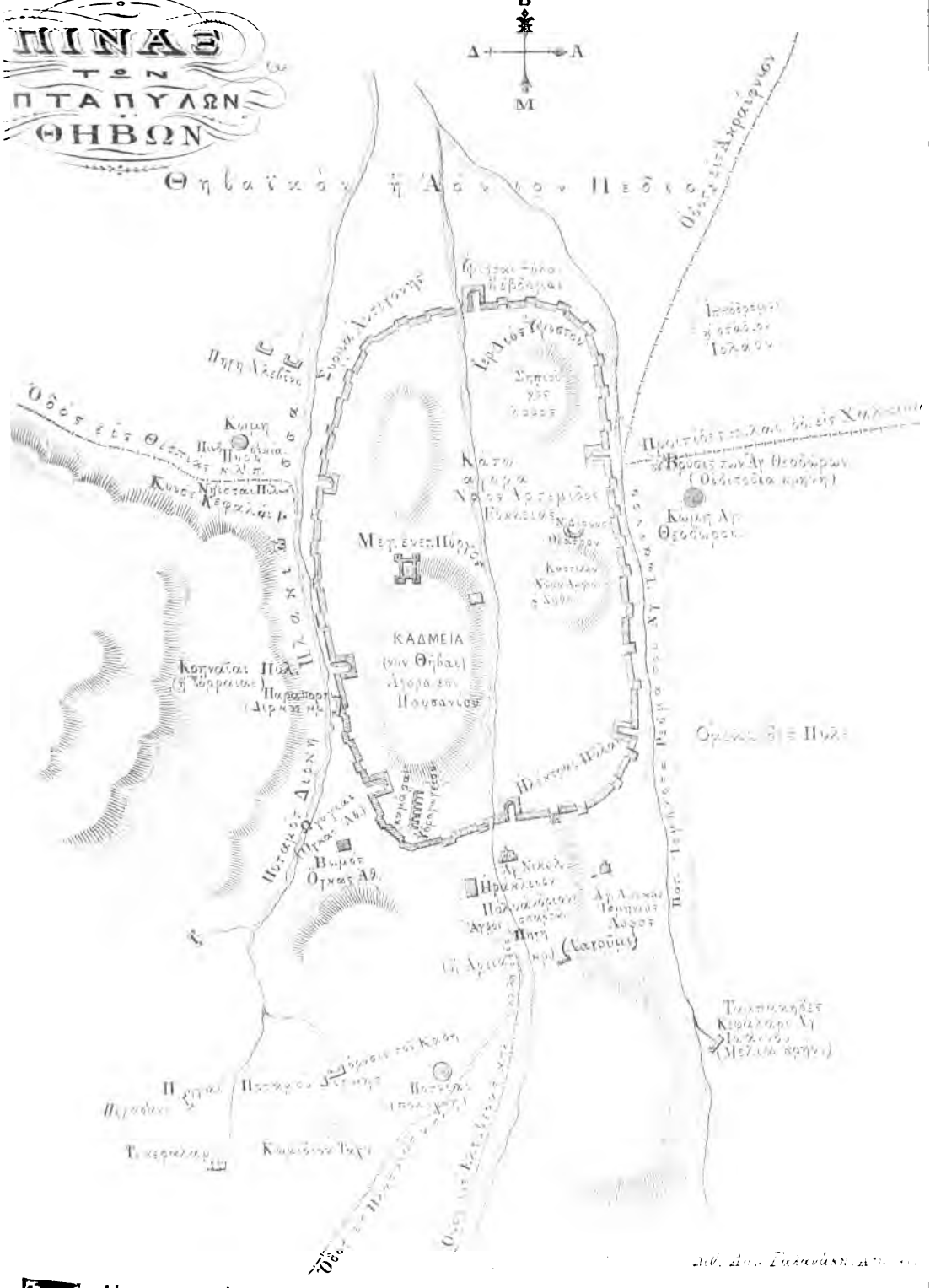
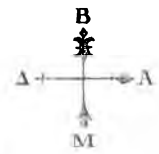
Αἱ Ὁμολωίδες πύλαι ἔτεινον κατὰ Στέφανον τὸν Βοζάντιον πρὸς τι ὄρος, «Καὶ Θηδῶν αἱ πρὸς τῷ ὄρει Ὁμολωίδες πύλαι»¹ Ἐφ' ὅσον ἀποδέχεται τις τὴν μαρτυρίαν ταύτην ὡς ὀρθήν, οὐδαμῶς δικαιούται ἀμφισβόλλειν ὅτι αἱ Ὁμολωίδες ἔτεινον πρὸς τὸ μόνον ἐν τῇ γειτονίᾳ τῶν Θηδῶν ὄρος Τευμησσόν. Βεβαίως οὐδεὶς δύναται ποτε μετὰ λόγου δισχυρίσασθαι ὅτι ἕτερόν τι τῶν πέραν τοῦ Θηβαϊκοῦ πεδίου καὶ μακρὰν κειμένων ὁρέων ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ Στέφανος. Τὰ δὲ πέραν τοῦ ποταμοῦ Δίρκης καὶ πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν τοῦ χωμαδίου Τάχου γειτονίαν ὑψώματα οὐ δύναται ἐνομασθῆναι ἄρη, ἅτε λόφοι μᾶλλον ὅντες. Ὅρθως ἄρα ἅτε Οὐλερίχος καὶ ὁ Βουρσιανὸς τιθέασιν τὰς Ὁμολωίδας ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Ἡλεκτρῶν καὶ Προιτίδων τόξου. Καθ' ἡμᾶς ὁμως ταπεινότερον τοῦ δέοντος τίθησιν αὐτὰς ὁ Οὐλερίχος ὑπὸ τὸν Ἰσμήνιον λόφον, οὗ τὸ δυτικώτατον μέρος διὰ στρατηγικούς, ὡς καὶ πρότερον εἰπομεν λόγους, τῷ τείχει ὑποτιθέμεθα περιλαμβανόμενον.

Ὡς θέσις ἐπὶ τέλους τῶν Ἑψίστων ἢ Ἐβδόμων οὐδεμία ἄλλη ἐναπομένει ἢ τόπος τις ἐπὶ τοῦ τόξου τοῦ μεταξὺ τῶν Νηίστων καὶ τῶν Προιτίδων πυλῶν. Ἰσταντο ἄρα αἱ Ὑψίσται ἐπὶ τοῦ πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως ὑποκειμένου πεδίου, καὶ πιθανώτατα ὑπὸ τὸν χθαμαλώτερόν που ἐκεῖνον λοφίσκον, ἐν ᾧ τὸ σήπιον ἐξορύττεται, ἐγγὺς τὸ τοῦ Ὑψίστου Διὸς ἱερόν ἔχουσαι· τοῦτ' ἐστὶν ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ λοφίσκου κατὰ

¹) Στεφ. Βυζ. σ. 328,8.—Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος Ὁμολωίδες ἴδε Πaus. 9, 8, 6—7.

where α is the angle between the direction of the magnetic field and the direction of the wave vector $\mathbf{k}$. The expression for the refractive index n is obtained by substituting $\mathbf{k} = k \hat{\mathbf{k}}$ into the dispersion relation (1) and solving for n . The resulting expression for n is a function of the angle α and the frequency ω . The refractive index n is a complex quantity, with the real part representing the refractive index and the imaginary part representing the absorption coefficient. The refractive index n is a function of the angle α and the frequency ω . The refractive index n is a function of the angle α and the frequency ω .

ΠΙΝΑΞ **ΤΩΝ** **ΠΑΠΥΛΩΝ** **ΘΗΒΩΝ**

ΑΘΗΝΑΙ

ΤΥΠΟΙΣ ΕΝΔΕΞΕΤΟ

Ὀδὸς Σαρακλίδους

1882

